

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské a sociální práce

Sociální a humanitární práce

Kamila Menšíková

Obraz cizinců v českých médiích

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 8.8.2012

.....

Podpis autora práce

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce paní Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz za odborné vedení, podnětné připomínky, ochotu, trpělivost a velice vstřícný přístup.

Obsah

Úvod.....	6
1 Cizinci v České republice	8
1.1 Vývoj migrace na území České republiky	8
1.1.1 Počet cizinců k 31. 12. 2010.....	11
1.2 Vymezení pojmu a pobytu cizince v České republice	12
1.3 Stručné charakteristiky vybraných skupin cizinců v České republice	13
2 Média	18
2.1 Interpersonální a masová média, masová komunikace a mediace	18
2.2 Funkce, účinky a vliv médií na společnost	22
2.2.1 Funkce deníku Blesk.....	24
2.3 Nastolování agendy a zpravodajské hodnoty	25
2.4 Stereotypy v médiích.....	27
3 Zobrazování národnostních a etnických menšin v médiích.....	29
3.1.1 Předchozí výzkumy zabývající se mediálním obrazem cizinců v České republice.....	31
4 Média a sociální práce	34
4.1 Role sociálního pracovníka	35
5 Cíl výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy	39
6 Použitá metoda a technika	41
7 Výzkumný soubor.....	42
8 Způsob zpracování dat	43
9 Výsledky výzkumu	47
10 Diskuse.....	54
11 Závěr	57
Seznam použitých zdrojů a literatury	59

Bibliografické zdroje	59
Internetové zdroje	60
Seznam tabulek a grafů:.....	63
Příloha č. 1	64
Příloha č. 2	68

Úvod

Média se stala součástí života každého z nás. Jejich prostřednictvím získáváme informace o dění ve světě, baví nás, vzdělávají a vedle rodiny a školy se stávají významným informačním, ale i výchovným činitelem. Pro mnohé z nás ztělesňují hlavní zdroj pro formování myšlenek a názorů, ovlivňují také naše postoje, přesvědčení, ale i chování.

Pro veřejnost představují přirozený, mnohdy také jediný, zdroj informací o cizincích. Lidé, kteří s cizinci nemají žádné zkušenosti, přejímají obraz, který jim o nich předávají média. Proto je tedy velice důležité volit to, jak o nich bude informováno. Média totiž tím, jakým způsobem informují o cizincích, ovlivňují „vzájemnou komunikaci a možnost integrace cizinců do české společnosti“ (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 3).

Cílem této práce je zjistit mediální obraz cizinců v České republice a závěry této analýzy aplikovat na práci sociálního pracovníka. Stejně tak jako média, tak i sociální práce reaguje na aktuální dění a potřeby ve společnosti. Média pro sociálního pracovníka představují zdroj informací o tom, jak je daná skupina vnímána ve společnosti, avšak měl by mít na paměti, že reflektují pouze část této reality a určitým způsobem ji ovlivňují či vytvářejí. Jak už je zmíněno výše, vztah veřejnosti k cizincům je velice důležitý při vzájemné komunikaci a integraci cizinců do většinové společnosti. Pomoc při těchto aktivitách je zároveň také jedním z úkolů sociálního pracovníka pracujícího s touto cílovou skupinou. Sociální pracovník by tedy měl vědět, jaký mediální obraz je o cílové skupině vytvářen, a na jeho základě přizpůsobit spolupráci s médii a veřejností, při ovlivňování tohoto obrazu.

Tato bakalářská práce je empirické povahy. Je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a na část praktickou, které jsou dále členěny do kapitol. První kapitola pojednává o cizinecké problematice. Nejprve se zde zmiňují o migraci do České republiky po roce 1989, dále definují pojem cizinec, a stručně charakterizují čtyři vybrané skupiny cizinců v České republice. V druhé kapitole se zaměřují na roli médií ve společnosti, jejich funkce, účinky a vliv na příjemce informací a na užívání stereotypů v mediální produkci. V třetí kapitole se zaměřují na popis toho jak jsou cizinci v médiích zobrazováni, a to z pohledu teorie, ale i praxe, kdy shrnují výsledky

předchozích výzkumů zabývajících se danou problematikou. Ve čtvrté kapitole se nejprve zabývám rolí médií a sociální práce obecně, dále potom konkrétně rolí sociálního pracovníka při práci s cizinci a s médii. V praktické části práce využívám kvantitativní obsahové analýzy k analyzování článků o čtyřech vybraných skupinách cizinců, které jsem získala díky databázi Anopress.

V textu využívám tzv. harvardského stylu odkazování. Pokud je však autor neuveden, pro lepší přehlednost, odkazuji na seznam použitých zdrojů a literatury.

Téma je pro mě zajímavé proto, že také denně čtu několik článků, které mě (ač mnohdy nechci) v mnoha směrech ovlivňují. Jsou pro mne zdrojem informací, dá se říci, že si i na jejich základě vytvářím pohled na svět. Setkávám se také s články, které pojednávají o cizincích, avšak většina z nich zobrazuje cizince ve stále stejných souvislostech, nepředstavují jejich kulturu, jejich zvyky či život v české společnosti. Z toho důvodu jsem se rozhodla provést hlubší analýzu toho, jak česká média zobrazují cizince, tedy skupinu lidí, kterou veřejnost mnohdy vnímá pouze na základě informací z médií. Další věc, která mě vedla k výběru tohoto tématu, byl můj tříměsíční pobyt na Maltě, kde jsem pracovala s cizinci převážně z afrických zemí. V tamní společnosti jsem se často setkávala s negativním až rasistickým postojem vůči těmto cizincům (nedokáži ovšem odhadnout, nakolik byl tento pohled ovlivněn médii, bylo by nutné jej podrobit dalšímu zkoumání). V českém prostředí mne zajímalo, jak jsou cizinci zobrazováni v médiích, jelikož se domnívám, že obraz který je jimi vytvářen, je následně přejímán veřejností, a na jeho základě si lidé často utvářejí vztah k této skupině lidí.

I. Teoretická část

1 Cizinci v České republice

V této kapitole se zaměřím na představení vývoje migrace do České republiky po roce 1989. Považuji za důležité zmínit vývoj těchto událostí, jelikož ovlivnily a stále ovlivňují podobu současné migrace v České republice. V další části kapitoly definuji pojem cizinec, a to tak jak jej formulují české zákony. V poslední části této kapitoly se soustředím na stručné charakterizování vybraných skupin cizinců v České republice, důvod jejich příchodu, jejich život tady, integrace do místní společnosti či problémy se kterými se musí potýkat.

1.1 Vývoj migrace na území České republiky

Česká republika prošla po roce 1989 hlubokými transformačními procesy, kdy probíhaly výrazné politické, sociální a ekonomické změny. Ty měly zásadní dopad na migraci. Česká republika se v 90. letech, díky svým příznivým sociálně-ekonomickým podmínkám, stává ze země zdrojové zemí tranzitní nebo cílovou a v oblasti migrace se stává „součástí tak zvané nárazníkové zóny oddělující západní Evropu od východní části euroasijského kontinentu“ (Wallace, 2001, podle Uherek, 2003, s. 194).

V roce 1989 žilo na území Československa 35 561 legálně pobývajících cizinců. Jednalo se zejména o občany ostatních socialistických/komunistických zemí (především z Vietnamu či Polska), kteří v Československu získávali vzdělání a pracovní zkušenosti a zároveň pomáhali vyplnit mezery na trhu práce (Drbohlav, 2008, s. 58). Migrace před rokem 1989 se od migrace po tomto roce liší tím, že byla řízena státem, kdežto migrace po roce 1989 byla migrací spontánní (Uherek, 2003, s. 193 - 194).

Pavlík – Kučera (2002, podle Baršová, Barša, 2005, s. 219) rozdělují imigraci v devadesátých letech 20. století na tři etapy. První etapa začala v roce 1989 a souvisela se změnami v tomto roce. V její souvislosti hovoříme o tzv. návratové migraci, kdy se navraceli zejména emigranti, kteří Československo opustili v dobách komunismu. Tato etapa skončila v roce 1992 rozdělením Československa.

Druhá etapa se datuje mezi lety 1993 - 1997. V tomto časovém období docházelo k velkému nárůstu počtu cizinců na území České republiky, což souviselo zejména s „liberalizací pracovního trhu, otevřením možností podnikat, většími možnostmi zaměstnávat cizince a s celkovou demokratizací společnosti“ (Uherek a kol., 2008, s. 85). Mezi další faktory ovlivňující nárůst počtu cizinců v České republice patřila i velká propustnost státních hranic, ale i to, že Československo nemělo vízovou povinnost se státy bývalého Sovětského svazu, se státy střední Evropy a s některými z balkánských států (Uherek a kol., 2008, s. 85 - 86). Základním prvkem propustnosti mechanismu kontroly imigrace byla možnost podat žádost o povolení k pobytu až po příjezdu do České republiky, tudíž bylo možné přicestovat do České republiky na turistické vízum a až posléze si najít práci a svůj pobyt legalizovat, což mělo za následek zvýšení počtu cizinců (Baršová, Barša, 2005, s. 222).

Během třetí etapy, která započala v roce 1998, a dá se říci, že pokračuje do současnosti, docházelo ke zpřísnování cizineckých předpisů i praxe a k jejich harmonizaci s předpisy Evropské unie. Důsledkem bylo to, že se do té doby každoroční přírůstek cizinců nezvyšoval, ale dokonce se migrační saldo v roce 2001 pohybovalo v záporných hodnotách. To mohlo být způsobeno jak přijetím zákona 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, který zpřísnil vstup a pobytový režim cizinců v České republice, tak i zavedením vízové povinnosti se státy zejména bývalého Sovětského svazu v roce 2000 (Uherek a kol., 2008, s. 86). V roce 2006 byl v České republice výrazný nárůst počtu cizinců s povolením k trvalému pobytu, což bylo způsobeno změnou podmínek pro získání trvalého pobytu z dosavadních 10 let na současných 5 let pobytu na území České republiky.

Nová éra migrace začíná rokem 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie a také rokem 2007, kdy se připojila k Schengenskému prostoru. Od roku 2005 do roku 2008 počet cizinců v České republice prudce rostl. Největší nárůst byl mezi lety 2006 a 2007 a činil 70 859 cizinců. Mezi lety 2008 a 2009 poklesl počet legálně pobývajících cizinců v České republice o 5062 osob, což bylo mimo jiné způsobeno hospodářskou krizí, která ovlivnila i pokles počtu zahraničních pracovníků na trhu práce. Od ledna do června roku 2009 poklesl celkový počet zahraničních pracovníků o více než 10%, kdy z přibližně 285 000 osob klesl na necelých 252 000 osob (Skopal, 2010, s. 46). Tento trend pokračoval i mezi lety 2009 a 2010, kdy se snížil počet cizinců o 7202 osob.

Obecně tedy můžeme říci to, že počet přicházejících cizinců závisí na hospodářské situaci, stabilitě státu, ale i na vízové politice státu (Uherek a kol., 2008, s. 87).

Migrační politika od roku 1989 tedy prošla vývojem od liberálního přístupu, k více restriktivnímu až po periodu řízené a kontrolované migrace. Důraz je v současnosti dáván na zredukování bezpečnostních rizik, které vyplývají zejména z nelegální migrace a na „tvorbu nástrojů migrační politiky posilujících hospodářskou prosperitu, konkurenci a flexibilitu na trhu práce“ (Scheinost, 2010, s. 134). V současné a zejména v budoucí době se nejen Česká republika, ale i ostatní členské státy EU, potýkají s nedostatkem vysoce kvalifikovaných odborníků v určitých odvětvích průmyslu, kdy podle analýz demografické situace bude tento problém nabývat stále větších rozměrů. Jako řešení se nabízí posílení řízené migrace a integrace cizinců (Scheinost, 2010, s. 136). Z toho důvodu byla v České republice v roce 2000 přijata Koncepce integrace cizinců, jejímž úkolem je reagovat na stoupající počet dlouhodobě nebo trvale usazených cizinců v České republice, a navrhnout postupy řešení, které napomáhají jejich integraci a zachování sociální soudržnosti společnosti. Účelem opatření je předcházení vzniku ekonomicky, sociálně a kulturně rozdělené společnosti (autor neuveden, nedatováno, s. 15-16)¹. Za klíčové předpoklady úspěšné integrace cizinců v České republice jsou považovány zejména čtyři oblasti, a to: „ 1) znalost českého jazyka, 2) ekonomická soběstačnost cizince, 3) orientace cizince ve společnosti, 4) vztahy cizince s členy majoritní společnosti“ (autor neuveden, nedatováno, s. 18²).

Vývoj počtu cizinců od roku 1989 je názorně demonstrován grafem č. 1, který byl sestaven na základě dat v tabulce č. 1, která čerpá z údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ³, nedatováno).

Tabulka č. 1 Vývoj počtu cizinců na území České republiky podle typu pobytu od roku 1989⁴

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Celkem	35561	35198	38002	49957	77668	104343	159207	199152
Dlouhodobý pobyt*	7899	7695	9204	20428	46070	71179	119965	152764

¹ Viz seznam použité literatury a zdrojů č. 26

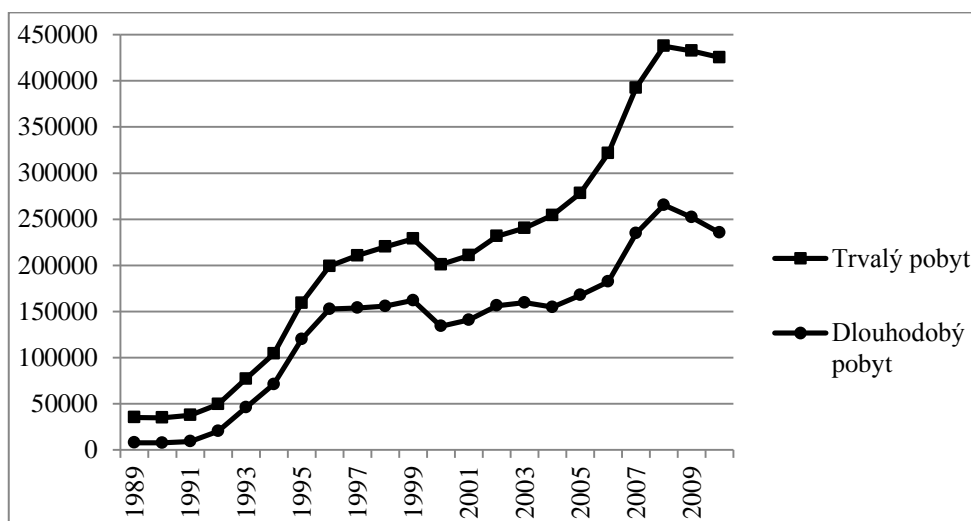
² Viz seznam použité literatury a zdrojů č. 26

³ ČSÚ – Český statistický úřad

⁴ * v této kategorii je zahrnut do roku 2000 pobyt dlouhodobý, mezi roky 2000-2003 pobyt na víza nad 90 dní, od roku 2004 pobyt přechodný (občanů EU a jejich rodinných příslušníků), dlouhodobý pobyt a pobyt na víza nad 90 dnů (cizinců z třetích zemí).

Trvalý pobyt	27325	27204	28457	29145	31072	33164	39242	46388
Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Celkem	210311	220187	228862	200951	210794	231608	240421	254294
Dlouhodobý pobyt*	153514	155835	162108	134096	140978	156359	159577	154827
Trvalý pobyt	56797	64352	66754	66855	69816	75249	80844	99467
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
Celkem	278312	321456	392315	437565	432503	425301		
Dlouhodobý pobyt*	167714	182271	234803	265374	252144	235339		
Trvalý pobyt	110598	139185	157512	172191	180359	189962		

Graf č. 1 Vývoj počtu cizinců na území České republiky podle typu pobytu od roku 1989

1.1.1 Počet cizinců k 31. 12. 2010

K 31. 12. 2010 žilo na území České republiky celkem 425 301 cizinců s povoleným trvalým nebo dlouhodobým pobytem, což z celkového počtu obyvatelstva ke stejnému datu (10 532 770 osob) činilo 4,03%. Na prvním místě byli občané Ukrajiny (124 339 osob), druhou nejpočetnější skupinou byli občané Slovenska (71 780 osob), dále občané Vietnamu (60 301 osob), následovali občané Ruska (31 941 osob), Polska (18 242 osob) a Německa (13 871 osob) (ČSÚ, nedatováno). Trvale žilo v České

republiky 189 962 cizinců. Nejvíce cizinců žilo v Praze a Středočeském kraji (Praha – 148 815 cizinců, Středočeský kraj – 57 815 cizinců) (ČSÚ, nedatováno).

Musíme však mít na paměti, že počet cizinců na území České republiky je mnohem větší, jelikož se zde nacházejí cizinci s krátkodobým pobytem, kteří nejsou evidováni ve statistikách Cizinecké policie či občané Evropské unie, kteří k pobytu na našem území (ať už se jedná o pobyt přechodný nebo dlouhodobý) nepotřebují povolení. Další skupinou, která není zahrnuta do statistik, jsou cizinci, kteří se na území České republiky nacházejí neoprávněně. Neexistují ale žádné oficiální údaje o počtu těchto lidí, proto jsou tato čísla pouze odhadována.

1.2 Vymezení pojmu a pobytu cizince v České republice

Pobyt cizinců v České republice se řídí podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů; zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů; a zákonem č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně.

Podle zákona 326/1999 Sb., se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.

Dle zákona 326/ 1999 Sb., můžeme rozeznávat tři kategorie cizinců pobývajících v České republice.

První kategorií jsou občané zemí Evropské unie, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska (dále jen „občané Evropské unie“) a jejich rodinní příslušníci. Tyto kategorie se dále dělí do dalších tří podkategorií, a to na občany zemí Evropské unie, kteří jsou registrovaní bez povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu a jejich rodinní příslušníci. Dále občané zemí Evropské unie a jejich rodinní příslušníci, kteří mají povolení k přechodnému pobytu a poslední jsou občané zemí Evropské unie a jejich rodinní příslušníci, kteří mají povolení k trvalému pobytu.

Druhou kategorií jsou občané zemí mimo Evropskou unii (dále jen „občané třetích zemí“). Ta se dále dělí do šesti dalších podkategorií, a to na občany třetích zemí, kteří v České republice pobývají krátkodobě (do 90 dní) bez víz, jedná se o občany těch zemí, se kterými má Česká republika uzavřenou dohodu o bezvízovém styku. Dále na občany třetích zemí, kteří pobývají v České republice na základě krátkodobých víz do 90 dní, občany třetích zemí pobývajících v České republice na základě víz nad 90 dní.

Do této kategorie dále patří občané třetích zemí mající povolení k dlouhodobému pobytu, občané třetích zemí mající povolení k trvalému pobytu a cizinci, jimž byl v České republice uznán azyl.

Třetí kategorií jsou cizinci, u nichž se nebere ohled na hranice Evropské unie. Ta se také dále dělí do podkategorií. Pod první podkategorií spadají registrovaní žadatelé o azyl, cizinci, kteří v České republice pobývají v rámci dočasné ochrany a cizinci, kteří na území České republiky pobývají nelegálně (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců).

Cizinci mají v určitých oblastech jiné právní postavení, než jaké mají občané České republiky, např. nemohou volit ve volbách nebo mohou být ze země vyhoštěni. Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců může cizinec pobývat buď přechodně, nebo trvale.

1.3 Stručné charakteristiky vybraných skupin cizinců v České republice

Mým původním záměrem bylo zjistit, jaký mediální obraz je vytvářen o pěti nejpočetnějších skupinách cizinců v České republice, tj. o občanech Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. Avšak během výběru článků pro výzkum jsem zhodnotila, že tuto skupinu omezím jen na občany Ukrajiny, Vietnamu, Ruska a Polska. Občané Slovenska totiž nejsou v médiích vyobrazováni stejným způsobem jako ostatní cizinci, jelikož je s Čechy pojí společné hodnoty, jazyk, kultura, mentalita či historie a stále podle mého názoru přetrvává pocit určitého „bratrství“ z dob, kdy jsme společně sdíleli jednu republiku, tedy pocitu, že občané Slovenska nejsou cizinci, ale naši sousedé. Média tak převážně informují o Slovácích jako o hercích či zpěvácích pobývajících na území České republiky, o mezinárodních soutěžích typu „ČeskoSlovensko má talent“, o fotbalových či hokejových utkáních. Určitě by bylo velice zajímavé zaměřit se přímo na zobrazování této skupiny a tuto analýzu porovnat se zobrazováním ostatních skupin cizinců. Tato analýza a následná komparace by však přesahovala účel této práce, proto se v následující části zaměřím na alespoň stručnou charakteristiku vybraných skupin cizinců, na to z jakých důvodů přicházejí do České republiky, kde pracují, jak se integrují do České společnosti, nebo s jakými problémy se zde potýkají.

Ukrajinci

Migrace Ukrajinců na území České republiky je bezesporu podmíněna určitou geografickou blízkostí, jazykovou a kulturní podobností pojící obě národnosti (autor neuveden, 2002)⁵. Podle Drbohlava je migrace Ukrajinců „podmíněna katastrofálním stavem ukrajinské ekonomiky a z toho vyplývajícím nízkým životním standardem jejich obyvatel“ Drbohlav (2003). Z toho důvodu míří Ukrajinci do České republiky především za prací, aby zlepšili sociální i ekonomickou situaci sebe samých, ale i svých rodin. Mnohdy pracují na nekvalifikovaných a fyzicky náročných pozicích na sekundárním trhu práce. Jsou to povětšinou různé manuální a pomocné práce (u mužů ve stavebnictví a průmyslu, u žen v úklidových službách a textilním průmyslu) (Leontiyeva, Nečasová, 2009, s. 125). Podle Leontiyevy (2005) se v souvislosti s pracovní migrací (nejen Ukrajinců) hovoří o tzv. cirkulační migraci (nebo také o kyvadlovém stěhování), kdy lidé migrují do zahraničí pouze kvůli dočasným sezónním výdělkům a nemají příliš velké sklony k dlouhodobému usazování se v hostitelské zemi.

Avšak „fyzicky náročné pracovní podmínky a často katastrofální pobytové poměry ukrajinských "gastarbajterů"⁶ mohou vyvolávat pocit odcizení a touhu co nejrychleji vydělat potřebné množství peněz a vrátit se do země, kde na ně čekají rodiny, příbuzní a přátelé. Ovšem, krátce po návratu přicházejí ekonomické problémy a vysoká nezaměstnanost, a tak opakování se "pracovního výletu" je často jediným možným řešením“ (Leontieva, 2005).

Drbohlav a kol. (2001, podle Leontiyeva, Nečasová, 2009, s. 120) dodávají, že Ukrajinci už začínají dávat najevo zájem o usazení se na území České republiky.

Mnozí Ukrajinci si nenašli práci sami, ale jsou součástí tzv. klientského systému. Což je „systém podnikatelů a zprostředkovacích firem, kteří organizují práci pro dělníky, obstarávají zařizování povolení k pobytu, ubytování a občas i stravování“ (Leontiyeva, 2005). Pracovníci jim pak po celou dobu co jsou zaměstnaní, málokdy na dobu určitou, dávají určitou část platu. Pokud by se chtěl cizinec vyvázat z této pro něj nevýhodné „spolupráce“, znamenalo by to okamžitou ztrátu práce a konec pobytu v České republice (Leontiyeva, 2005).

⁵ Viz seznam použité literatury a zdrojů č. 27

⁶ Gastarbeiter – „občan jiného státu pracující dlouhodobě v hospodářsky vyspělejší zemi“ citováno z (<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=gastarbeiter&typ=0>)

Co se týče integrace Ukrajinců do české společnosti, je nutné rozdělit Ukrajince do dvou skupin – na ty, kteří zde pobývají již několik desetiletí a důsledkem neexistence ukrajinských škol nebo kroužků ukrajinštiny se oni i další dvě generace asimilovali (Zilynskyj, Kočík, 2001, s. 81); a na migranty, kteří přicházeli po roce 1989 za prací. Jejich úroveň znalostí českého jazyka (ale i jiných cizích jazyků) není tak vysoká, a na společenském a kulturním životě ve většinové společnosti se podílejí jen v malé míře (Drbohlav, 2003).

Co je však pro celou ukrajinskou komunitu typické, je jejich vysoká religiozita. Nedělní a sváteční návštěvy kostelů jsou pro ně velice důležitým prvkem při setkávání s ostatními příslušníky komunity, sdílení informací, ale i odpočinkem od náročné práce, kterou zde vykonávají (Leontiyeva, Nečasová, 2009, s. 145).

Ukrajinci jsou v České republice rozmístěni po celém území republiky. Jejich koncentrace (ostatně jako i u dalších skupin cizinců) v Praze a ve Středočeském kraji ve značné míře převyšuje nad ostatními regiony (Leontiyeva, 2005).

V České republice ke dni 31. 12. 2010 pobývalo 124 339 Ukrajinců. (Následující údaje se však z důvodu nedostupnosti aktuálnějších informací vztahují k roku 2007, kdy na území České republiky pobývalo 126 721 občanů Ukrajiny, z čehož trvalý pobyt mělo 25,7%, dlouhodobý pobyt 58,8% a vízum nad 90 dní 18,5% Ukrajinců.) (ČSÚ, nedatováno)

Z těchto oficiálních statistik ovšem nevyčteme počty nelegálních migrantů, Leontiyeva (2005) v tomto případě uvádí, že počet nelegálních pracovníků z Ukrajiny je téměř shodný s počtem pracovníků legálních. Počty nelegálních pracovníků nejsou nikde zachyceny, jejich počet tedy musíme pouze odhadovat, proto je možné určité zkreslení těchto odhadů oproti realitě. Drbohlav (2003) k tomu dodává, že je nelegalita práce a pobytu mnohdy spojena obecněji s nelegální činností (např. falešné doklady, „sňatky na oko“, apod.).

Vietnamci

Historie migrace Vietnamců do České republiky má kořeny již v padesátých letech dvacátého století, kdy do tehdejšího Československa přicházeli na základě smluv o rozvojové pomoci. V šedesátých a sedmdesátých letech byly uzavírány další bilaterální dohody, díky kterým přicházeli učni, stážisté, studenti a dělníci. Studovali zde na

školách, či pracovali, nejčastěji jako dělníci, v průmyslových závodech. Po roce 1989, byly smlouvy zrušeny a téměř třináct tisíc Vietnamců se muselo buď vrátit domů, či formalizovat a legalizovat svůj pobyt jiným způsobem. Mnoho lidí se tedy stalo vlastníky živnostenského listu a začali prodávat textil, drobné zboží a provozovat stravovací služby, což se stalo podstatou dalších ekonomických aktivit Vietnamců po roce 1989. Můžeme tedy říci, že se Vietnamci v současnosti soustředí především na nákup a prodej oblečení, obuvi, audio/video nosičů a malé elektroniky, dále také provozují tzv. „večerky“ tedy malé prodejny s potravinami a prodejny s rychlým občerstvením, či stylové asijské restaurace. Poslední dobou ale vzniká nový fenomén, tzv. agenturní zaměstnávání. Agentury cizincům pomáhají od vyřizování potřebných dokumentů až po obstarávání bydlení, stravy či zabezpečení samotné práce. Agenturní zaměstnanci často míří na sekundární trh práce, jsou ohroženi sociální marginalizací a mnohdy se stávají izolovanou skupinou, a to nejen k většinové společnosti, ale i k již usazeným Vietnamcům (Hofírek, Nekorjak, 2009, s. 161 – 197).

Na území České republiky k 31. 12. 2010 pobývalo 60 301 Vietnamců. Následující údaje (stejně tak i u všech ostatních skupin cizinců) pocházejí z roku 2007, kdy na území České republiky pobývalo 51 101 Vietnamců, kdy z nich 64% mělo uděleno trvalý pobyt, 19% dlouhodobý pobyt a 17% mělo vízum nad 90 dní. (ČSÚ, nedatováno). Nejčastějším účelem pobytu Vietnamců bylo sloučení rodiny (39%) a usídlení, dále podnikání na živnostenský list (28%), a zaměstnání jako účel pobytu pro 3% Vietnamců (Hofírek, Nekorjak, 2009, s. 161).

Vietnamci většinou bydlí ve velkých městech či v pohraničních oblastech, které sousedí s Rakouskem nebo Německem, kde se zaměřují především na prodej zahraničním zákazníkům (Hofírek, Nekorjak, 2009, s. 161 – 197).

I přesto, že na území České republiky pobývají poměrně dlouhou dobu, zůstávají komunitou relativně uzavřenou. Příčinou může být odlišnost kultur, ztráta rodinných vazeb, vztahů či tradic, jazyková bariéra, ale i například projevy nepřátelského chování většinové společnosti vůči Vietnamcům (Kocourek, 2005). V rámci komunity jsou Vietnamci činní v několika organizacích či spolcích, mezi ty nejznámější patří bezesporu Česko – vietnamská společnost, Svaz Vietnamců v České republice či Svaz vietnamských podnikatelů. Pro Vietnamce žijící v České republice jsou velmi důležitým zdrojem informací o ČR jimi vydávaná média – například Tuấn Tin Mói

(Novinky týdne), Vạn Xuân (Deset tisíc jar) a Thê Giói Trê (Mladý svět) (Tungová, 2009).

Rusové

Imigrace Rusů do České republiky je v mnoha ohledech podobná imigraci Ukrajinců. Je také patrná jazyková a kulturní blízkost Rusů s Čechy. Jak ale ukázaly výzkumy, důvodem jejich odchodu z Ruska nebyly tolik ekonomické důvody (jako u Ukrajinců), ale „strach o bezpečnost kvůli politické nestabilitě a vysoké kriminalitě v zemi původu“ (Leontiyeva, Nečasová, 2009, s. 120). Z toho plyne, že se Rusové natolik kyvadlově nestěhují, ale jejich imigrace je stabilnější a důvodem pro opuštění země původu je často usazení se v České republice (Drbohlav a kol., 2001, podle Leontiyeva, Nečasová, 2009, s. 120). Z výzkumů provedených Drbohlavem na konci devadesátých let vyplynulo, že se Ruští imigranti minimálně zapojují do aktivit organizací většinové společnosti, i do jejich komunitního života. Drbohlav dále uvádí, že se potvrdil proces separace/segregace Rusů (na příkladu Karlových Varů), a to jak v ekonomické rovině (kdy Rusové zaměstnávají pracovníky daného etnika), v sociální rovině, ale i v prostorovém rozložení bydlení. Ruská komunita se může tedy jevit jako relativně uzavřená. U Rusů v České republice, stejně jako u ostatních cizinců, je patrná vyšší koncentrace v Praze, u Rusů je pak výrazná také v Karlových Varech (Drbohlav, 2003)⁷.

K 31. 12. 2010 pobývalo na území České republiky 31 941 Rusů. (V roce 2007 zde pobývalo 23 278 Rusů, z nichž 46,6% mělo trvalý pobyt, 37,8% dlouhodobý pobyt a na základě víza nad 90 dní zde pobývalo 15,6% Rusů) (ČSÚ, nedatováno).

Podle Drbohlava (2003) se Rusové v České republice často zabývají podnikáním.

Poláci

Není mi znám jakýkoliv materiál pojednávající o občanech Polska jako o cizincích v České republice. Kontaktovala jsem proto několik neziskových organizací v České republice zabývajících se cizinci, dále také Polský institut v Praze, či Konzulární oddělení Velvyslanectví Polské republiky v Praze s prosbou, zda- li je nějaký vhodný materiál k

⁷ Tyto informace byly čerpány z výzkumů provedených Dušanem Drbohlavem v roce 1999, a existence aktuálnějších výzkumů mi bohužel není známa. Údaje tedy mohou být zkresleny situací daných let, a naplno nereflktovat současnou situaci Rusů v České republice, která může být odlišná.

dispozici, avšak bez úspěchu. Případná charakteristika této skupiny cizinců by tedy nebyla podložena žádnými relevantními zdroji, proto na tomto místě uvádím pouze počet Poláků v České republice k 31. 12. 2010 a stejně tak jako u ostatních skupin cizinců počty cizinců podle typu pobytu v roce 2007.

K 31. 12. 2010 pobývalo v České republice 18 242 Poláků. V roce 2007, jich zde ovšem žilo 20 601, z čehož 54,8% mělo trvalý pobyt a 45,2% pobyt dlouhodobý (ČSÚ, nedatováno).

2 Média

Média se v současné době stávají neodmyslitelnou částí životů nás všech. Ač se s médii setkáváme při různých příležitostech takřka každý den, málokdo si uvědomuje jejich role, funkce a zejména jejich účinky. V následující kapitole se proto zaměřím na jejich roli při komunikaci (jak v interpersonální, tak i v masové), dále se budu zabývat masovou komunikací a její podstatou – mediací, dále funkcemi, účinky a vlivu médií na jedince či na celou společnost. Také se zaměřím na způsob výběru událostí, které se posléze stávají mediální zprávou, tedy o zpravodajských hodnotách a v závěru kapitoly popíši stereotypy v médiích.

2.1 Interpersonální a masová média, masová komunikace a mediace

Masová komunikace i interpersonální komunikace mají nepopiratelný význam na komunikaci ve společnosti. Mnohdy jsou ovlivňovány médii, které mezi jednotlivci mohou vytvářet a podporovat určité sociální vazby. V následující části se tedy nejprve zaměřím na vysvětlení toho, co jsou interpersonální a co masová média, dále co je to masová komunikace a na rozdíly mezi interpersonálními a masovými médii z hlediska vztahů a interakcí mezi komunikátory. V další části se více soustředím na masovou komunikaci a mediaci.

Média plní funkci zprostředkovatele informací. Mají ale také vliv na mezilidské vztahy, kdy vytvářejí, podporují nebo nesou určitý typ společenských vztahů. Tedy plní funkci určité společenské instituce (Jirák, Köpplová, 2003, s. 21).

Rozlišujeme média, která podporují interpersonální komunikaci - tedy dorozumívání dvou jedinců, kteří sebe vnímají jako „jedinečná individua“ (Jirák, Köpplová, 2003, s. 21), a nemusí se nutně znát (např. při „chatu“ na internetu). Tím tedy podporují existenci nebo vytváření sociálních vztahů mezi lidmi. Důležitým rozlišovacím znakem interpersonálních médií je skutečnost, že umožňují jak vysílání, tak i přijímání informací na obou stranách. Mezi média, která tuto komunikaci umožňují, patří např. dopis, telegraf, telefon či e – mail (Jirák, Köpplová, 2003, s. 21).

Existují také média, která nemají za cíl zprostředkování kontaktu mezi dvěma jedinci, ale mají oslovit „masu“, tedy slouží k celospolečenské komunikaci. Tento druh komunikace zprostředkovávají tzv. masová média, která nepodporují vysílání a přijímání informací na obou stranách, nýbrž vysílatelem informace je jeden výchozí bod a příjemcem je vysoký počet skupin lidí, které mezi sebou mají slabé nebo žádné sociální vazby, většinou se neznají a společně tvoří „masu“ – tedy anonymní soubor příjemců. Masová média ve společnosti vytvářejí nové sociální vazby, utvrzují skupinovou identitu a jedincům pomáhají v nalezení jejich míst ve společnosti (Jirák, Köpplová, 2003, s. 21 - 22). Masovými médii mohou být například noviny, časopisy, knihy, televizní či rozhlasové vysílání nebo internet.

McQuail (1999, s. 21) považuje masová média za zdroje moci, které mají značný vliv například při prosazování inovací ve společnosti; také za zdroj informací existenčně důležitých pro fungování většiny společenských institucí a hlavním nástrojem jejich přenosu. Dále jsou prostředím, kde se odehrávají mnohé z událostí z veřejného života a to jak na národní tak i mezinárodní úrovni. Dále pro McQuaila představují význačný zdroj výkladů sociální reality, a jsou také místem, kde jsou vytvářeny, ukládány a nejpatrněji vyjadřovány změny v kultuře a hodnotách společností a skupin. Jsou také základní cestou ke slávě a k postavení známé osobnosti, stejně tak jako k účinnému vystupování na veřejnosti. Média jsou však také „zdrojem uspořádaných a veřejně sdílených významových soustav, které empiricky i hodnotově vymezují, co je normální; odchylky jsou pak signalizovány a poměřovány tím, co je považováno za veřejně akceptovanou podobu normality“ (McQuail, 1999, s. 21).

Jak už jsem se zmínila v úvodu kapitoly, dále se zaměřím na masovou komunikaci, která bývá někdy označována jako komunikace mediální – viz definice Kunczika.

V této práci je tedy tato mediální komunikace chápána jako masová a tak je tohoto označení v textu i užíváno.

Gerber definuje masovou komunikaci velmi stručně a to tak, že „masová komunikace je sociální interakce prostřednictvím sdělení“ (Gerber, 1967, podle McQuail, 1999, s. 31).

Kdežto Kunczik uvádí, že mediální komunikace je proces, kdy masová média nabízejí obsahy, které jsou určeny ke krátkodobému využití, mají aktuální povahu, dále které jsou vytvořeny formálními organizacemi využívajícími moderní technologie, jenž slouží k násobení vytvořeného sdělení a jeho dalšímu šíření tak, aby se dostaly k masovému rozptýlenému a anonymnímu publiku, a to veřejně a bez možnosti výměny role podavatele a příjemce s určitou periodicitou (Kunczik, 1995, podle Jirák, Köpplová, 2009, s. 45 - 46).

Další možná definice masové komunikace pochází od Janowitze, který říká: „Masová komunikace zahrnuje instituce a postupy, jimiž specializované skupiny využívají technické prostředky (tisk, rozhlas, filmy apod.) pro šíření symbolického obsahu směrem k rozsáhlému, nesourodému a široce rozptýlenému publiku“ (Janowitz, 1986, podle Mcquail, 1999, s. 31).

Interpersonální komunikace se od komunikace masové, tedy té zprostředkované nebo přímo vytvářené masovými médii, v mnohých aspektech liší. Jedná se zejména o to, že při komunikaci interpersonální je mezi účastníky komunikace umožněn dialog, je příležitost k okamžité reakci na sdělení a mezi komunikátory vznikají určité specifické vazby. Při komunikaci masové jsou tyto vztahy sice také vytvářeny, ale mezi komunikátory je institucionální rozdíl, kdy vysílatel informace nemá s příjemcem přímý kontakt a nemůže tedy vidět jeho bezprostřední reakce na sdělení. Určitá zpětná vazba na mediální sdělení však existuje, jde např. o výsledky průzkumů sledovanosti, čtenosti nebo spokojenosti, průzkumů trhu apod., ale tato vazba je výrobcí sdělení dána se zpožděním – můžeme tedy zkonstatovat, že poskytnutá zpětná vazba je institucionalizovaná, odložená a nepřímá. Z toho vyplývá že mediovaná kultura je jednosměrná, a je orientována pouze na velmi obecně určené publikum, to znamená, že média neznají konkrétní osoby, kterým vysílají určitá sdělení, a proto si vytvářejí konstrukce nebo stereotypy jako je například „veřejnost“, „občan“ apod., kdy jim tyto konstrukce pomáhají při výběru a zpracování témat, tak aby vytvořili důvěryhodnou

komunikaci s lidmi, se kterými nesdílejí stejné situační souvislosti (Jirák, Köpplová, 2003, s. 36).

Dalším neodmyslitelným rozdílem mezi komunikací interpersonální a masovou je to, že masovou komunikaci zabezpečují „speciální výrobní a distribuční technologie“, které podporují zejména jednosměrné vysílání informace od média k veřejnosti, kdy podle McQuaila (1984, podle Jirák, Köpplová, 2003) vzniká mezi účastníky komunikace „asymetrický a nevyvážený“ vztah (Jirák, Köpplová, 2003, s. 36).

Jiným a také velmi důležitým rozdílem je v případném záběru a dostupnosti, kdy na rozdíl od komunikace interpersonální je masová komunikace schopna překonávat překážky času a prostoru. Díky médiím se tedy například šíří informace o události, která se stala, byť i na druhém konci světa a zásluhou současných moderních možností přenosu, např. internetu, může být tato informace přenášena takřka okamžitě (Jirák, Köpplová, 2003, s. 37).

Rozdílem mezi komunikací masovou a interpersonální je také v tom, že sdělení produkovaná médii, jsou specifickým druhem zboží. Jsou tedy určitými komoditami a jsou prodávány s ohledem na to, jak dokáží zabezpečit potřeby trhu, na kterém se snaží prosadit (Jirák, Köpplová, 2003, s. 38).

Jak už je zmíněno výše, poskytování zpětné vazby je v masové komunikaci oproti komunikaci interpersonální značně omezené. Pokud je poskytována, tak pouze od určité části publika, nikdy ne od všech příjemců informací, a navíc s určitou časovou prodlevou. Mnozí lidé, kteří nejsou schopni kritického čtení, mohou brát veškeré informace podávané v médiích jako fakt, jako realitu. Je proto nutné citlivě vybírat, ale i zpracovávat témata, a zároveň domýšlet důsledky, které sdělení může na příjemce informací mít. Proto by média měla přebírat zodpovědnost, za to jak zobrazují určité skupiny ve společnosti (v našem případě cizince). Poskytování zpětné vazby médiím, nejen v případě nesrovnalostí, je také jedním z úkolů sociálního pracovníka, který by měl být schopen kritické analýzy mediálních sdělení a ovlivňovat co a jakým způsobem o cizincích média píší.

Pro pochopení účinků a vlivu médií na společnost je dobré si uvědomit co je vůbec podstatou masové komunikace. Jejím jádrem je mediace, což je „proces, při němž mezi dvě strany vstupuje nějaký prostředník, aby ovlivnil či zajistil vztah mezi nimi. Také

proces zprostředkování společensky akceptovaného poznání a kulturních hodnot prostřednictvím institucionalizovaného činitele k publiku“ (Jirák, Köpplová, 2003, s. 42). Dále je mediace považována za jednu z klíčových funkcí masových médií, které představují prostředníky v komunikaci mezi dílčími skupinami, vrstvami nebo třídami ve společnosti. Média jsou v tomto případě aktivním činitelem mediace, kdy „každé zprostředkování je ovšem aktivní interpretativní činností“ (Jirák, Köpplová, 2003, s. 43). Média jako taková tedy mediaci ovlivňují, mění a vytvářejí její formu, a proto je tedy velmi důležité proniknout či dokonce pochopit styl jejich práce, abychom mohli porozumět tomu, co nám nabízejí, tedy mediovaným sdělením. Každá média ovlivňují podobu sdělení například už jen tím, jakou povahu má jejich médium. (Jirák, Köpplová, 2003, s. 41- 43).

2.2 Funkce, účinky a vliv médií na společnost

Doposud jsme se jen lehce zmínili o tom, jaké funkce pro nás plní média. Řekli jsme si, že média plní funkci zprostředkovatele informací, ale také určité společenské instituce, jelikož mají vliv na vytváření či podporu mezilidských vztahů. Urban, Dubský a Murdza (2011, s. 45, 57) dále definují funkce médií na informační, výchovně vzdělávací, socializační, zábavní a relaxační, kritickou, kontrolní a také na funkci politickou. Jednotlivá média však nemusí plnit všechny tyto funkce najednou, některá jsou určena k tomu, aby nás více vzdělávala a ne třeba tolik pobavila, jako to dělají média k zábavě určená, a naopak. Odborníci by jistě mohli namítnout, že výčet funkcí zde uváděných není kompletní, avšak pro účely této práce jsou spíše než funkce médií důležité jejich účinky a vliv na společnost.

Média mají moc. Mají moc ovlivňovat naše představy, postoje, názory, naše hodnoty ale i chování, s jejich pomocí si rozšiřujeme obzory poznání, vzděláváme se, pomáhají nám při politickém ale i spotřebitelském rozhodování, svým působením také ovlivňují náš životní styl, což vede i k ovlivňování našeho zdraví; avšak mohou nás také děsit, uvádět nás v omyl, či dokonce nás vést k nežádoucímu chování. Nicméně mohou i posilovat či ohrožovat společenskou stabilitu, napomáhat či brzdit společenské změny (Jirák, Köpplová, 2003, s. 151).

Urban a kol. (2011, s. 93) podotýkají že „mediální účinek označuje změnu v chování nebo myšlení individuálního příjemce či publika, k níž dochází v reakci na recepci

určitého mediálního obsahu“. Tento účinek může být přímý nebo nepřímý, zamýšlený tedy určitým způsobem naplánovaný, a nebo může být nezamýšlený, dlouhodobý či krátkodobý. Na určité médii sdělované informace můžeme reagovat okamžitě a účinek je více či méně pomíjivý – jedná se zejména o emocionální nebo fyziologické reakce, např. pocity strachu, rozrušení či například zvýšení krevního tlaku a srdečního tepu nebo naskočení tzv. husí kůže apod., v tomto případě můžeme říci, že se jedná o přímé působení médií. Kdežto u nepřímého působení médií mají mnohé účinky trvalejší povahu a nejsou natolik pomíjivé, jedná se například o informace, které vedou ke změnám postojů, názorů či hodnot. Média mohou ovlivňovat společnost také úmyslně, příkladem mohou být různé informační kampaně, kdy je jejich cílem určitá reakce publika, marketing či public relations. Avšak nejen díky těmto aktivitám, ale i díky podílu účastníků na mediální komunikaci mají mnoho neplánovaných účinků, ať už od reakcí jednotlivců, jejich začlenění do společnosti, produkování nebo posílení stereotypů, či přímo konstruování reality (Jirák, Köpplová, 2003, s. 171 – 175).

Z jiného úhlu pohledu na účinky médií pohlíží Urban, který tvrdí, že díky médiím vznikají nové specifické činnosti, které se zabývají prací pro hromadné sdělovací prostředky; že média „zkracují vzdálenosti a rozšiřují mediální veřejnost“ (Urban a kol., 2011, s. 99); dále také rozšiřují poznání a znalosti člověka; poskytují nová témata pro konverzaci; uživatelům poskytují vlastní představu o světě, podávají ji totiž ze svého pohledu, je to tedy jejich verze, a určitým způsobem s námi tedy manipulují; dále nám zprostředkovávají určité vzorce chování a jednání; zesilují důraz na ekonomické a spotřební aspekty života; významnou měrou také ovlivňují změnu vzorců rodinného života (jedná se jak o výchovnou funkci, ale i ve způsobu využití volného času, či komunikaci mezi jedinci) a napomáhají při procesu šíření kultury (Urban, 2011, s. 98-100).

Média ovlivňují každého z nás (stává se i to, že ovlivňují nejen jejich přímé uživatele, ale i ty, ke kterým se zpráva dostává zprostředkovaně), jelikož nám záměrně ale i nezáměrně předkládají určité názory, pojetí a poznatky, které si uchováváme v paměti, pokud je třeba jsme schopni si je vybavit, a jsme schopni je použít dále (Potter, 1998, podle Jirák, Köpplová, s. 177 – 179), příkladem může být právě zprostředkování zprávy zabývající se pro nás zajímavým tématem, které se následně může stát námětem pro další konverzaci.

Již jsme se zmiňovali o tom, že média určitým způsobem vytváří a formují „názory, postoje a přesvědčení svých uživatelů“ (Potter 1998, podle Jiráka, Köpplová, s. 178), zároveň ale také mohou posilovat či oslabovat již vzniklé postoje a názory (tedy i předsudky). Pozitivním jevem, je ale schopnost médií vytvářet a měnit tyto názory v nové a lepší, čímž tedy společnost určitým způsobem kultivují (Gerbner, Gross, Morgan, Signorelli (1994, podle Jiráka, Köpplová, 2003, s. 178).

Působení médií tedy můžeme rozdělit podle toho, zda- li působí jen na jednotlivce, nebo mají vliv na společenské skupiny, celou společnost nebo kulturu. U jednotlivců tedy hovoříme o změnách či posílení postojů, emocí či chování, kdežto v rovině společenského dopadu se jedná o „vliv na stabilitu uspořádání společnosti a o nejrůznější vlivy v rovině společenských institucí, resp. o interakci mezi médii a jinými společenskými institucemi“ (Jiráka, Köpplová, 2003, s. 180).

Vliv médií je tedy bezesporu ohromný a bude se patrně ještě zvyšovat úměrně s tím, jak média nabývají na dominanci. Musíme však mít vždy na paměti to, že média vždy působí v určitém dobovém, sociálním, kulturním a politickém kontextu a v určité situaci. Tedy izolovat jejich vliv od těchto vnějších okolností je prakticky nemožné a musíme ho brát v potaz (Mičienka, Jiráka, 2007, s. 23).

2.2.1 Funkce deníku Blesk

V této podkapitole se zaměřím na to, jaké funkce má deník Blesk, jehož zprávy budou dále analyzovány v praktické části této práce.

Deník Blesk je charakterizován jako bulvární tisk (autor neuveden, nedatováno)⁸, je nejčtenější a nejprodávanější celostátní deník na českém trhu (autor neuveden, 2011)⁹. Bulvární médium je masový sdělovací prostředek, kde je kladen důraz na vyvolávání emocí, na aktualitu a jehož náklad je mnohonásobně vyšší než u seriózních médií. Někdy bývá pro obsah bulvárních médií typické navozování paniky, skandalizace, personalizace, populismus, povrchnost, negativismus, jednoduchost, jasnost. Zaměřuje se také na rychlé šíření senzačních zpráv, které nejsou mnohdy dostatečně ověřené, často jsou i smyšlené (autor neuveden, nedatováno). Můžeme si povšimnout, že několik z těchto jevů (negativismus, jednoduchost, jasnost) se shoduje se zpravodajskými

⁸ Viz. Seznam použité literatury a zdrojů č. 30

⁹ Viz. Seznam použité literatury a zdrojů č. 28

hodnotami (viz níže), které určují, zda-li se událost stane zprávou. Funkce bulvárních médií se v poslední době překrývají, mohou plnit jak funkci informativní, tak i zábavní. Tento proces se nazývá „infotainment“, při němž se informace a zábava prolínají, či zábava nahrazuje informace. Zpráva se tedy poupraví tak, aby pro čtenáře byla atraktivnější a zároveň aby byla srozumitelnější. V současné době se mnohdy také stává, že je upřednostňována zábavní funkce před funkcí informační (Tříška, 2007, s. 12).

2.3 Nastolování agendy a zpravodajské hodnoty

Bezesporu není v možnostech médií referovat o veškerých tématech a událostech, o kterých se dozvěděli. Proto je nutné mezi nimi rozlišovat. Jednou z teorií, která se touto problematikou zabývá, je tzv. teorie nastolování agendy (agenda setting). DeFleur (1996, s. 272) uvádí, že vychází z předpokladů, že si média volí témata, o kterých budou informovat, a zároveň jim přiřkládají důležitost, kterou poté přebírá i jejich publikum. Podle Šulákové (2010) „teorie agenda setting vychází z předpokladu, že důraz a význam, který je ze strany médií přiřkládán určitému problému, ovlivňuje způsob, jakým tento problém vnímá a přijímá publikum“. Média nás ovlivňují nejen tím, jakou důležitost určitým tématům připisují, ale také tím, že některá z nich zahrnují do svých obsahů, kdežto jiná přehlížejí. Tak se může stát, že my jako uživatelé těchto sdělení dáváme důležitost stejným tématům jako média a přehlízíme ta témata, která jsou jimi přehlížena (Šuláková, 2010).

Můžeme tedy zkonstatovat, že média jsou jakýmsi filtrem, přes který se k veřejnosti mají šanci dostat pouze určité informace. Z tohoto důvodu jsou někdy pracovníci v médiích označováni jako „dveřníci“ (gatekeeper), jelikož jsou to právě oni, kdo musí vybírat události, o kterých budou informovat a které pominou, jinými slovy, zda určitá informace „projde dveřmi média“ do zpravodajství či ne (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 63). O tom, zda-li pracovníci médií zařadí určité zprávy do zpravodajství, rozhodují podle určitých kritérií tzv. zpravodajských hodnot. Kunczik (1995, s. 119) uvádí že „hodnota zprávy neznamena v podstatě nic jiného, než více či méně intuitivní domněnky žurnalistů o tom, co dané publikum zajímá, co vzbudí jeho pozornost.“

Galtung a Ruge rozdělili celkem dvanáct faktorů zpráv: 1) frekvence – což je určité časové rozpětí, které je nezbytné k rozvoji události, 2) práh pozornosti – k tomu, aby se

událost stala zprávou, je nutné překonat určitý práh pozornosti, tj. událost musí být intenzivní, 3) jednoznačnost – čím více je daná událost jasnější a jednoznačnější, tím spíše bude zařazena do zpravodajství, 4) význam – čím více je událost pochopitelná pro publikum a čím více přímých důsledků má na vlastní životy příjemců, tím bude vhodná do zpravodajství, 5) souznění – čím více splňuje událost očekávání publika, je tedy více spojena s tím, co si publikum přeje, má poté větší šanci stát se zprávou, 6) překvapení – pokud je událost neočekávaná či vzácná, tím spíše bude zařazena do zpravodajství, 7) kontinuita – pokud se událost už jednou dostala přes práh zpravodajství, i nadále se o ní informuje a to i přesto že její hodnota je nižší než hodnota událostí, které se ještě nestaly zprávami, 8) variace – pokud je profil zpráv určován zejména určitými událostmi (jako je například domácí politika), poté mají komplementární události (například zahraniční politika) větší možnost stát se zprávami, jelikož se média snaží informovat vyváženě 9) vztah k elitním národům 10) vztah k elitním osobám – pokud v událostech figurují významné a mocné národy nebo osobnosti, mají tyto události velmi vysokou zpravodajskou hodnotu, jelikož mají větší dosah, 11) personalizace – znamená to, že pokud může být událost předkládána publiku jako následek činů konkrétního člověka, má vyšší zpravodajskou hodnotu než jevy abstraktní, 12) negativita – čím negativnější je událost, tím má větší šanci se stát zprávou (Galtung a Ruge, 1965, podle Kunczik, 1995, s. 120-122).

Podobně o zpravodajských hodnotách hovoří také Mičienka a Jiráček, kteří je shrnují takto:

„událost má větší šanci stát se součástí zpravodajství, pokud koresponduje s kulturními kritérii dané společnosti, probíhá v krátkém časovém intervalu, je jasná a jednoznačná, tím pádem pro autora dobře uchopitelná a pro publikum na první pohled srozumitelná, je intenzivní, negativní, výjimečná nebo nečekaná, má blízko k divákům, čtenářům a posluchačům, k prostředí, kde žijí, k hodnotám, které chápou jako základní a důležité, odpovídá také jejich očekávání a navazuje na fakta, která se už jednou ve zpravodajství objevila, a publikum je přijalo za své. Důležitým kritériem je i účast osobností, skupin a národů, které jsou považovány za důležité.“ (Mičienka, Jiráček (2007, s. 63).

Zpravodajské hodnoty tedy do určité míry vysvětlují, proč jsou zprávy pojednávající o cizincích často laděny negativně¹⁰. Jsou totiž mnohdy nositeli jedné zpravodajské hodnoty, a tou je negativita. Média vychází z toho, že pokud má zpráva zaujmout, měla by být jednoduchá, aktuální a šokující (což krátké negativní zprávy o cizincích splňují), čímž se u čtenáře snaží vyvolat emoce, a tím zvýšit atraktivitu nejen zprávy, ale i daného periodika.

2.4 Stereotypy v médiích

Média nejen že mohou pomoci jedinci v začlenění se do společnosti, ale naopak mohou přispívat k jeho vzdálení se od této společnosti; mohou vést k vytvoření negativních stereotypů o sociálních menšinách či k diskriminaci jedinců ve společnosti (McQuail, 1999, s. 88). Tím, že podporují ustálené, zažitě a velice zjednodušené představy o jiných lidech, ba i celých skupinách lidí (což mohou být např. různá etnika, národnostní menšiny, lidé s postižením, senioři apod.) vytvářejí stereotypy, které bývají označovány jako „soubor (zjednodušujících, nebo dokonce zcela neplatných) představ, které mají příslušníci společenských skupin o sobě (autostereotypy) nebo o jiných (heterostereotypy). Zvláště heterostereotypy se vyznačují tím, že obsahují nediferencované, často iracionální a předsudečné hodnocení příslušníků skupin (etnických, rasových aj.)“ (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 75).

Autoři Velkého sociologického slovníku definují stereotyp jako:

„velmi stabilní prvek ve vědomí, resp. psychický a přeneseně i sociální mechanismus, regulující vnímání a hodnocení určitých skupin jevů, ovlivňující názory, mínění, postoje i chování, [...] vznikají a jsou utvrzovány na základě vlastních zkušeností, často souvisí s přeceněním jednotlivé, třeba nahodilé události. Stereotypy mají spíše iracionální charakter a obtížně se proto mění čistě logickými argumenty“ (Kolektiv autorů 1996, 1229 -1230).

Lidem takové zjednodušující neboli stereotypizující výroky usnadňují třízení neznámých informací do už známých schémat vnímání či uvažování, čímž jim usnadňují orientaci ve světě. Na bázi zjednodušení tedy pomáhají nalézt podobnosti mezi již zažitými a novými věcmi, kdy poté nemusí řešit každou situaci jako úplně

¹⁰ Při tomto tvrzení vycházím z předchozích výzkumů věnující se této problematice, viz. kapitola Předchozí výzkumy zabývající se mediálním obrazem cizinců v České republice.

neznámou. Média svou činností velmi intenzivně participují na posilování stereotypních představ o různých skupinách ve společnosti. Mnohdy se můžeme setkat s tím, že pokud lidé nemají s určitou skupinou žádné zkušenosti, přijímají a považují za správné a skutečné ty obrazy, které o dané skupině nabízejí média (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 75).

Sociální tedy i etnický stereotyp také označuje Quasthoffová, kdy tvrdí, že:

„Stereotyp je verbální výraz přesvědčení, které je zaměřeno na sociální skupiny nebo na jednotlivce jakožto členy těchto skupin, přičemž toto přesvědčení je v daném společenství velmi rozšířeno. Stereotyp má logickou formu soudu, který množině osob neopodstatněně zjednodušujícím a zobecňujícím způsobem a s emocionálně hodnotící tendencí připisuje nebo upírá určité vlastnosti nebo formy chování“ (Quasthoff, 1973, podle Kaderka, Karhanová, 2002, s. 6)

Proč jsou ale stereotypy tak nežádoucí? Je to proto, že mnohdy mohou obsahovat sexisticky, rasově, etnicky, politicky či jiným způsobem podmíněné předsudky (například o „nepřizpůsobivých“ Romech, „hloupých“ blondýnách a policistech apod.). Čím více a čím častěji se u jednotlivců bude uvádět jejich skupinová příslušnost a čím více se bude usuzovat z jedince na celek, tím více bude vznikat představa, že se tímto způsobem chovají všichni členové dané skupiny. Je si tedy potřeba uvědomit, že média mají často pro jednoduché a jasné pochopení obsahů, které nabízejí, tendenci zobrazovat pomocí určitých šablon a stereotypů, což může mít za následek to, že tento obraz nemusí být hodnověrným zobrazením reality (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 76).

Opakované používání stereotypních (tedy zjednodušujících a hodnotících) vyjádření může mít však nedozírné následky. Může vyvolávat nevraživost, pohrdání či dokonce odpor jedné skupiny ke skupině druhé, a naopak u stereotypně vyobrazované skupiny může vyvolávat pocit vyloučení, odmítnutí, beznaděje či ztráty naděje na seberealizaci (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 76).

3 Zobrazování národnostních a etnických menšin v médiích

V následující kapitole nejprve pojednávám o teoretických poznatcích zobrazování národnostních a etnických menšin, a na jejich základě dále zdůrazňuji dodržování etiky a etického kodexu novinářů při informování o menšinách v médiích. Dále bych chtěla vyzdvihnout systém doporučení jak informovat o příslušnících menšin, jež formulovali Jiráček a Mičienka. Tento systém doporučení považuji za velice důležitý, a bylo by podle mého názoru vhodné, kdyby se jím řídili i novináři při své práci. V další části této kapitoly se zabývám předchozími výzkumy týkajícími se zobrazování cizinců v médiích, a z výsledků těchto analýz dále vycházím v praktické části této práce.

Zobrazováním národnostních nebo etnických menšin v médiích se zabýval T. A. van Dijk, který na základě svých předchozích výzkumů formuloval pět společných znaků prezentování menšin v médiích v tištěné podobě, a to tak, že: 1) Etnické menšiny jsou stejně tak menšinami i v tisku. Jsou prezentovány pouze okrajově a média se jejich zobrazování nevěnují tolik jako většinové společnosti. 2) Mnoho z témat, která převažují při informování o událostech souvisejících s menšinami, jsou buď přímo nebo nepřímo spojována s problémy, obtížemi nebo s jistým ohrožením hodnot, zájmů, cílů či kultury majoritní společnosti. 3) Etnické záležitosti jsou popisovány z pohledu „bílých“ majoritní většiny, kdy je autoritám většiny dán větší prostor a větší důvěryhodnost než zástupcům menšin. 4) Témata z běžného života etnických či národnostních menšin (práce, zdraví, vzdělání, politický život a kultura, stejně jako diskriminace v těchto oblastech, jsou v médiích zobrazovány velmi zřídka, avšak pouze pokud nezpůsobují „problémy“ pro společnost či pokud nevedou k senzacím. 5) Rasismus je v médiích reprezentován v nedostatečné míře, zaměřen spíše na příklady individuální diskriminace či připisována malým pravicovým skupinám z chudých částí měst. O rasismu elit a nebo různých institucí je diskutováno jen zřídka (van Dijk, 1987, s. 44 - 45).

Vytváření zpráv, kterými jsou ostatním lidem předávány určité informace a myšlenky, podléhá určitým principům, které nazýváme zpravodajské hodnoty (o nichž jsme se zmiňovali již v předchozí kapitole), které určují zda-li se daná událost stane mediální zprávou. Mezi tyto hodnoty patří i to, jestli je daná událost negativní výjimečná či nečekaná, což zároveň může vyvolávat senzací, o které se zmiňuje van Dijk. Otázkou

je, zda je toto vyvolávání senzací a snah šokovat etické. Pro mne se jako velmi problematické jeví informování na výše uvedených principech, zejména pokud se hovoří o etnických, národnostních či určitým způsobem znevýhodněných skupinách lidí, u kterých se zvyšuje pravděpodobnost nahlížení majority na ně v rámci předsudků či stereotypů. Navíc jsou tyto postoje médií, tímto typem zpráv, dále přiživovány a mohou vést až k diskriminaci či xenofobii. Z toho důvodu je podle mého názoru důležité dodržovat určité etické a morální zásady, pravidla jak informovat o mediálních tématech.

Každý novinář by měl mít vlastní zvnitřnělá etická pravidla, jimiž se při vykonávání práce řídí. Navíc stejně jako v jiných profesích, i v žurnalistice existují etické kodexy. V České republice jej přijal Syndikát novinářů ČR¹¹. Etický kodex novináře je soubor pravidel, která by měli novináři dodržovat, tak aby byla zaručena nejvyšší možná míra objektivity a serióznosti článků a reportáží (autor neuveden, 2012)¹². Pro všechny členy syndikátu je závazný, a pro ostatní novináře bez ohledu na jejich členství v syndikátu má doporučující charakter. Etický kodex novináře je v plném znění uveden v příloze č. 1. Pro tuto práci je velice důležitý bod 3. „Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu medií“ a jeho podbod h) kdy novinář „nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace“ (Syndikát novinářů České republiky, 2008), protože, jak už je zmíněno výše, média ovlivňují naše názory a postoje, mohou tedy svými vyjádřeními posilovat předsudky a stereotypy vůči cizincům, které mohou vést až k jejich diskriminaci.

Mičienka a Jiráček také vytvořili systém určitých doporučení jak informovat o příslušnících menšin. Doporučují, aby se novináři během informování o příslušnících menšin vyvarovali použití jakýchkoliv zpodobnění (která by mohla vyvolat zdání stereotypního zobrazení) a hanlivých výrazů označujících příslušníky menšin. Dále by příslušníci menšin neměli být znázorňováni jako členové skupiny, u které jsou očekávány nějaké společné rysy, ale jako samostatní jedinci s konkrétními problémy. Nemělo by se zevšeobecňovat a převádět individuální chyby na skupinu. Dále by se

¹¹ Syndikát novinářů České republiky je dobrovolné profesní sdružení novinářů. „Je politicky neutrální, nezávislý na ideologických, náboženských, politických a ekonomických státních i soukromých strukturách. Aktivně se angažuje za svobodu shromažďovat, analyzovat a šířit informace prostřednictvím tištěných a elektronických médií, svobodu vyjadřovat názor včetně svobody kritizovat, oponovat vládám a politickým a ekonomickým strukturám, veřejným nebo soukromým“ (Syndikát novinářů České republiky, 2008).

¹² Viz. Seznam použité literatury a zdrojů č.29

skupinová příslušnost měla uvádět pouze v případech, kdy to má smysl pro celé sdělení, a při informování o trestných činech by se měla národnost oběti uvádět, jen v situaci, kdy by mohla být příčinou ke spáchání trestného činu; měla by být také dodržována presumpce nevin. Příslušníci menšin by také měli být zobrazováni v co nejširším spektru toho, co dělají, nikoliv jen v souvislosti s několika málo tématy (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 82). V praktické části této práce se můžeme přesvědčit, zda –li se těchto doporučení novináři drží, či nikoliv.

3.1.1 Předchozí výzkumy zabývající se mediálním obrazem cizinců v České republice

Problematikou obrazu cizinců v médiích se již v minulosti zabývalo více výzkumů. Já se v této práci zaměřím na tři z nich:

Obraz cizinců v médiích

Prvním výzkumem, kterým se budu zabývat, je výzkumná zpráva Karhanové a Kaderky z Ústavu pro jazyk český Akademie Věd České republiky: *Obraz cizinců v médiích* provedená v letech 2001 a 2002. Cílem projektu bylo: „zjistit, jaký obraz určitých skupin cizinců podávají zpravodajské a publicistické pořady veřejnoprávní a soukromých televizních stanic a zpravodajství ve vybraném celostátním a regionálním tisku a komparace vytvářeného obrazu o cizincích“. Využívali k tomu především nástroje etnometodologické konverzační analýzy a členské kategorizační analýzy, které doplnili o kritickou analýzu diskursu, teorií argumentace a pražskou funkční stylistikou. Úkolem projektu bylo „naznačit, jakým způsobem čelit takovým mediálním obrazům cizinců, které jejich integraci ztěžují, a jak věrohodným způsobem prosazovat obrazy příznivější“ (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 4). Autoři analyzovali zpravodajské pořady a články v průběhu dvou zvolených týdnů – od 30. 7. 2001 do 16. 8. 2001. Výsledkem této analýzy jsou zjištění, že se mnohdy o cizincích domácí zpravodajství zmiňuje v souvislosti s událostmi majícími negativní charakter, kdy je „cizí původ aktérů tematizován zejména ve zprávách o kriminálních činech, dopravních nehodách a různých neštěstích [...]“ (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 6). Pro tento typ zpráv je typický jev, který je označován jako „titulková xenofobie“, což je „uvádění národnosti či etnické příslušnosti jako podstatného atributu pachatele či oběti i tam, kde to není podstatné“ (Nekula, 1995, podle Kaderka, Karhanová, 2001, s. 4). Dále se v příspěvku

zabývají etnickým kategorizováním osob, o kterých se v článcích mluví v negativních souvislostech. Tvrdí, že když jsou osoby označovány těmito kategoriemi, je čtenářům určitým způsobem sugerováno nějaké vysvětlení, nehledě na to, zda-li autor toto vysvětlení s daným použitím propojuje, či jde o nezáměrné využití například v důsledku rutiny. Závažný je ale fakt, že pokud bude toto vysvětlení o dané kategorii dvakrát zopakováno, po třetí se již užitá kategorie stává pro čtenáře samotným vysvětlením jevu¹³ (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 5). Těmito etnickými pojmenováními se často označují nejen pachatelé, ale i oběti, kdy je v těchto případech vytvářeno zdání určitého odstupu, chybějícího soucitu s obětí. Dalším závěrem vyplývajícím z analýzy je fakt, že jsou tyto zprávy podávány etnocentrickým způsobem tj. že čeští občané v nich nejsou pojmenováni etnickou kategorií, kdežto příslušníci ostatních etnických skupin ano. To u příjemců sdělení vyvolává následek jistého upevnění obrazu světa, ve kterém ohrožení přichází od druhých, cizích, a v kterém se špatné věci týkají právě druhého cizího světa (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 6).

Mediální obraz cizinců v českém tisku za roky 2008 a 2009

Obrazem cizinců v médiích se také zabývala agentura Newton Media, která mapovala to, jak česká tištěná média informovala o cizincích z Ukrajiny, Vietnamu, Bulharska a Mongolska v letech 2008 a 2009. Analýza byla provedena na základě 2 251 článků publikovaných v denících MF Dnes, E15, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Právo, Haló noviny, Blesk, Šíp a AHA. Zaměřila se na to, nakolik média informovala o těchto vybraných skupinách cizinců ve spojitosti s jejich počtem v České republice, kdy největší nepoměr v informování byl u Ukrajinců, tedy míra informování s ohledem na jejich početní zastoupení v České republice byla nižší, kdežto u ostatních skupin byla větší. Dále se agentura zabývala tím, jak četně celostátní deníky o daných skupinách cizinců informují. Nejvíce o těchto národnostech informovala Mladá Fronta DNES (663 článků), dále Právo (237 článků) a na třetím místě Lidové noviny (157 článků). Autoři také dodávají, že menší zájem o téma spojená se životem těchto vybraných národností v České republice jeví ekonomicky zaměřená média a bulvár. Další ze zkoumaných oblastí bylo zobrazování jednotlivých národností tónem buď problematickým, neutrálním nebo pozitivním. Vzhledem k odlišným skupinám tohoto a mého výzkumu

¹³ Autoři s nadsázkou uvádějí příklad: pokud recipient vnímá skutečnost, že je Ukrajinec pachatel trestného činu, po dvakrát jako oznámení, které ale vyžaduje dalšího vysvětlení, např. motiv, potřetí se už označení pachatele jako Ukrajince stává samo o sobě dostačujícím vysvětlením.

zmíním pouze hodnocení všech skupin dohromady: u vybraných národnostních skupin převažoval neutrální (47%) a problematický (44%) tón, kdežto pozitivně laděných článků bylo pouze 7%. Nejčastějšími tématy byla nezaměstnanost a tzv. dobrovolné návraty, dále také ohledně nelegálního pobytu, vykořisťování mafiemi, nelegální práce, a nejméně byla zmiňována jejich ekonomická prospěšnost a integrace do české společnosti (Tošnerová, 2010).

Mediální analýza – Cizinci v médiích

Mediální analýzou se také zabývají autorky publikace Média a migranti, která je součástí programu Migrace společnosti Člověk v tísni. Brožurka je primárně určena novinářům, předkládá jim různá témata, o kterých by mohli v rámci informování veřejnosti o cizincích psát, a zprostředkovává jim kontakty na různé neziskové organizace, vědecké pracovníky či na státní organizace pracující s cizinci nebo se jimi zabývající, jež by jim mohly být nápomocny při získávání informací o daných tématech. Součástí je, jak už bylo řečeno, i mediální analýza – Cizinci v médiích. Tato analýza spočívá na monitoringu českých tištěných i elektronických médií za říjen 2009, kdy bylo analyzováno celkem 209 příspěvků a zabývá se především obsahem článků, jejich tématy, aktéry a jejich vyznění. Cílem bylo „poukázat na citlivá místa při zobrazování cizinců českými médii“ (Kadlecová, Miholová, Polanská, Pospíchalová, Redlová, 2009, s. 18). Z analýzy článků autorky vyvodily hlavní témata, kterými se média v souvislosti se zobrazováním cizinců zabývají. Nejčastějším tématem byla kriminalita (57% článků, v nichž byli cizinci zobrazováni v souvislosti s nelegálním pobytem a nelegální prací, dále jako pachatelé či oběti trestné činnosti), pracovní trh a ekonomická krize (zaměstnanost byla v tomto období ovlivněna velkou hospodářskou krizí, a mnoho cizinců bylo propuštěno) na což v jisté míře navazoval i program dobrovolných návratů ministerstva vnitra, který byl také jedním z častých témat. Dalšími tématy, o kterých však média informovala v menší míře, byly problémy každodenního života cizinců, vydávání víz a korupce na ambasádách a integrace do české společnosti (Kadlecová a kol., 2009, s. 21). Autorky výzkumu dále konstatují, že cizinci v médiích nedostávají takřka žádný prostor k vyjádření, většinou o nich hovoří policie či úředníci a pokud oni sami dostanou prostor k vyjádření, je významně menší než ten, který má většinová společnost. Dále se také zmiňují o cizincích jako o kategorii, kdy se ve velkém množství zpráv objevuje v titulku „cizinec nebo cizinci, což vytváří falešný obraz jedné kategorie lidí, která se chová určitým způsobem a to – v důsledku převažujících

špatných zpráv – způsobem, který většinové společnosti vadí. Zdůrazňuje se tak pouze skutečnost, že objekt zprávy není Čech“ (Kadlecová a kol., 2009, s. 20). Jedním ze závěrů této analýzy je také zjištění, že média hovoří o problémech české společnosti s cizinci a cizinkami, avšak málokdy popisují jejich příčiny, či dokonce problémy cizinců samotných¹⁴ (Kadlecová a kol., 2009, s. 18 - 21).

Pokud bychom zvýraznili nejčastější výsledky výzkumů zkoumající obraz cizinců v médiích, jsou cizinci nejčastěji zobrazováni ve spojitosti s určitým druhem kriminality (buď jako pachatelé, oběti či jako pracující či pobývající na území České republiky nelegálně), z čehož zároveň plyne, že jsou většinou zobrazováni v negativním slova smyslu. Tyto výsledky tedy dále využiji pro ve výzkumné části této práce, zejména pro formulování hypotéz.

4 Média a sociální práce

Byť by se mohlo zdát, že je role médií v sociální práci minimální, opak se stává pravdou- jejich role naopak na důležitosti nabývá. Média se pro sociální práci stávají velice důležitým nástrojem, jelikož mohou významně pomoci a to jak při informování veřejnosti (tedy i potenciálních uživatelů) o poskytovaných službách, tak při získávání finančních prostředků na tyto služby, či při vytváření mediálního obrazu organizací či jejich cílových skupin. Média také přímo, ale i nepřímo ovlivňují různé sféry působnosti sociálních pracovníků. Z toho důvodu je tedy nutné zohlednit jejich činnost a vliv při vykonávání své práce.

Média mohou být velice nápomocná při dosahování cílů sociální práce. Šveřepa v tomto případě tvrdí, že: „sociální práce by měla reflektovat úlohu médií v moderní společnosti a umět je využít k dosažení svých cílů; při zlepšování informovanosti a při vzdělávání cílových skupin, v úsilí o změnu sociálního prostředí nebo prostředek

¹⁴ Autorky se také zamýšlejí nad tím, co by pomohlo k vyvážení mediálního obrazu cizinců, a to „kdyby novináři disponovali více informacemi o problematice migrace a cizinců, pečlivěji zasazovali popisované jevy a události do kontextu, neužívali termíny, které mají obecně negativní konotace a posilují negativní klíše a stereotypy o cizincích, a nedávali prostor takovému způsobu vyjadřování, například ze strany policie. Zlepšení mediálního obrazu cizinců by jistě prospělo, kdyby více prostoru dostávali samotní cizinci a mohli v médiích vyjádřit své názory a vysvětlit své chování a postoje.“ (Kadlecová a kol., 2009, s. 20).

komunikace s možnými uživateli sociálních služeb a budování veřejného obrazu profese“ (Šveřepa, 2005, s. 112).

Prostřednictvím médií jsou lidem poskytovány informace, které pomáhají jak při preventivních opatřeních, tak i usnadňují potřebným lidem přístup ke zdrojům, které by napomohly k vyřešení jejich situace. Jedním z úkolů sociální práce by měla být snaha o přeměnu sociálního prostředí (v rámci reformního paradigma), k čemuž jsou média se svou možností ovlivňovat veřejné mínění a schopností působení na společenské instituce významným pomocníkem. (Šveřepa, 2005, s. 112).

Jak už je zmíněno výše, další důležitou funkcí je vytváření mediálního obrazu organizace, které je však zároveň podmíněno dobrým využitím public relations. Franklin a Parton tvrdí, že: „další rovinou public relations je získávání nových uživatelů služeb, oslovení možných dárců nebo jiných podporovatelů. Ale také budování lepšího veřejného obrazu cílové skupiny, resp. větší informovanosti o ní a jejich potřebách“ (Franklin, Parton 1991, podle Šveřepa, 2005, s. 113).

4.1 Role sociálního pracovníka

Už jsme se zmínili o tom, že média ovlivňují každého z nás, tedy i sociálního pracovníka¹⁵. Z tohoto důvodu je pro něj nutné znát to, jak média pracují, pochopit styl a záměr jejich práce, zároveň si ale udržet určitý distanc od toho, co čte. Sociální pracovník by tedy měl být schopen kritické analýzy mediálních sdělení a umět číst sdělení produkovaná médii více uvědoměle, posoudit nakolik je sdělení věrohodné, analyzovat daná sdělení a popřípadě na ně reagovat.

Měl by si být vědom toho, že i když média mají také funkci určitého zrcadla společenského dění a měly by jej tedy zobrazovat objektivně, vyváženě a nezaujatě, tak mohou tuto realitu značně deformovat, nebo nezobrazovat vůbec, stejně jako to ve skutečnosti dělají různě zakřivená nebo rozbitá zrcadla (Urban a kol., 2011, s. 53).

Sociální pracovník by však neměl být pouze pasivním účastníkem mediální komunikace (tedy pouze tím, kdo informace z médií přijímá), ale měl by v tomto procesu být aktivním činitelem. Na sdělení produkovaná médii by měl reagovat (poskytovat zpětnou

¹⁵ V této práci bude použit pouze výraz sociální pracovník v mužském rodě, avšak já v něm v této práci zahrnuji i ženský rod, tedy sociální pracovnice.

vazbu) a snažit se ovlivňovat to, jak a o čem média píší. V rámci své profese by měl novinářům přímo poskytovat vhodná témata ke zpracování, dodávat jim aktuální informace o cizinecké problematice, komentovat události spojené s cizinci, a také se zasazovat o to, aby se média nesoustředila jen na určité aspekty života cizinců u nás, ale aby je zobrazovala v celé škále toho, co dělají, jak žijí apod. Sociální pracovníci a novináři by tedy navzájem měli spolupracovat, a formou protislужby (kdy sociální pracovník poskytne novináři informace a ten je poté publikuje) si navzájem vypomáhat v práci.

Média mají pro sociální práci veliký potenciál, kterého je potřeba využít, jelikož, jak už jsme se zmínili, mají moc, ovlivňují naše postoje, názory, přesvědčení, hodnoty ale i chování. Mohou být tedy velkým pomocníkem při změně negativních postojů veřejnosti k cizincům, při boji proti předsudkům, stereotypům, diskriminaci či xenofobii. A to nejen tím, že nebudou “vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace” (Syndikát novinářů České republiky, 2008), tak jak je to formulováno v Etickém kodexu novináře, ale také tím, že budou informovat o aktivitách jednotlivců či organizací napomáhajících snadnějšímu začlenění cizinců do české společnosti. Organizace pracující s cizinci pořádají různé sportovní či kulturní akce jak pro cizince, tak i pro veřejnost, které jsou výbornou příležitostí, jak k této integraci do společnosti napomoci. Právě při těchto setkáváních totiž vzniká prostor pro seznámení většinové společnosti s cizinci, pro diskusi nad vzájemnými odlišnostmi, a cílem je nalezení určitých společných hodnot bez ohledu na rozdílné způsoby jejich naplňování (Trousil, 2007, s. 105 - 106). Výstupem z těchto setkání tak mohou být reportáže v různých médiích, kdy je prezentována tzv. dobrá praxe, dále pokračování diskusí nad tématy například na různých sociálních sítích, kdy se zároveň může zvýšit okruh našich příznivců, kteří se dále budou zajímat o danou problematiku či se například mohou stát dobrovolníky v organizaci, nebo ji podporovat jiným způsobem apod. Významnou roli zastávají média také při snaze o změnu nepříznivých opatření vůči cizincům ze strany státu. Společně s novináři totiž mohou organizace vést různé informační kampaně, tím vytvářet větší tlak na zákonodárce, aby tato opatření změnili, což vede ke zjednodušení jak integrace tak i života cizinců v České republice.

V České republice se již od roku 2002 problematikou migrace a médií zabývá Informační a mediální Program migrace společnosti Člověk v tísni. Hlavní cíl tohoto

programu je: „poskytovat veřejnosti objektivní informace o migraci v Česku prostřednictvím médií a dalších zdrojů informací, ale také bořit zaběhlé stereotypy o cizincích, a tak přispívat k lepšímu soužití imigrantů a většinové společnosti“ (Migration for media, 2008). V rámci tohoto programu je dbán důraz na spolupráci s novináři, tak aby rozšířili rozsah a zvýšili kvalitu zpravodajství o migraci a cizincích v České republice, ale také zvýšili informovanost české veřejnosti a zástupce státní správy o potížích a překážkách, se kterými se migranti v České republice potýkají, a které jim znesnadňují integraci do české společnosti. Program také spolupracuje přímo s migranty tak, aby oni sami komunikovali s médii, respektive i s českou veřejností, kdy cílem této spolupráce je přiblížení života cizinců české společnosti, a podpora migrantů v tom, aby oni sami ovlivňovali mediální obraz cizinců a aby se zapojili do veřejných diskusí a aktivit (Migration for media, 2008).

Doposud jsme hovořili o roli sociálního pracovníka vzhledem k médiím, avšak jeho role vzhledem k cizincům je bezesporu také důležitá, jelikož se mnohdy stává jedinou možností kontaktu s novou společností, sociální pracovník je tedy jakýmsi prostředníkem mezi klientem a českou společností. Jak sociální pracovník, tak i klient se setkávají s odlišnou kulturou a návyky. Proto si má být sociální pracovník vědom svých předsudků či stereotypů vůči jinakosti a má být obeznámen o zvycích, obyčejích a hodnotách v jiných kulturách. Také by měl být seznámen s tím, jaké panují podmínky v původních zemích cizinců, které mohou i nadále ovlivňovat jeho život v hostitelské zemi. Zároveň je však nutné, aby byl schopen určité sebereflexe, zejména týkající se vlastních kulturních vzorců. Je totiž velmi obtížné se jich vzdát, oprostít se od své vlastní kultury (která bývá mnohdy ovlivňována či tvořena médii), od norem, které jsme se naučili v procesu socializace, a proto je lepší si uvědomit, že jsme nositeli určité kultury a zkusit některé modely jednání (i co se týče předsudků a stereotypů) přehodnotit a dále s nimi pracovat. (Trousil, 2007, s. 109).

Mnohdy cizinci nemusí znát to, jak fungují média, jakým způsobem jsou vybírány a tvořeny zprávy, které o nich pojednávají a proto nemusí porozumět tomu, proč o nich takovým způsobem média hovoří.

Jako příklad uvedu část rozhovoru, který v knize Sociální integrace přistěhovalců v České republice uvádí Hofírek a Nekorjak (jedná se o muže Vietnamské národnosti,

které mu bylo 33 let, má dokončené středoškolské vzdělání, v České republice pobývá 2 roky a je živnostníkem):

„Média vytahují ty nejhorší případy, aby vlastně udělaly černý puntík Vietnamcům, že to jsou případy, že třeba Vietnamci prodávají drogy, že uvádějí špatné případy Vietnamců, ale že spíš většina. Je to velká komunita a vůči celé té komunitě je to malá část, velmi malá část, tak bych rád věděl, co si Češi myslí o Vietnamcích, protože ta média schválně uvádějí ty špatnosti, špatné příklady.“ (Hofírek, Nekorjak, 2009, s. 193). Úkolem sociálního pracovníka by v těchto případech mělo být uvedení cizince do problematiky médií, vysvětlení proč média píšou jen o určitých souvislostech, rovněž popsání toho, co dělá pracovník pro to, aby byl mediální obraz jiný, a zároveň také povzbudit klienta k tomu, aby se aktivně zapojil do ovlivňování mediálního obrazu cizinců a názorů české společnosti.

Sociální pracovník se tedy v práci s cizinci nesoustředí pouze na psychosociální pomoc klientům, ale zároveň se orientuje na komunitní práci, na podporu interkulturního vzdělávání většinové společnosti, na sociální, kulturní a politickou integraci cizinců (Trousil, 2007, s. 109), bojuje proti předsudkům, stereotypům a diskriminaci vůči cizincům, ovlivňuje obraz cizinců, který vytvářejí média a zasazuje se pro změnu pro cizince nepříznivých legislativních opatření.

II. Empirická část

5 Cíl výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy

Cílem mého výzkumu bylo zjistit mediální obraz cizinců v České republice, který vytvářel deník Blesk v roce 2010.

Na základě tohoto cíle jsem si dále stanovila výzkumné otázky:

VO1: Jsou cizinci v deníku Blesk zobrazováni více v negativních nebo v pozitivních souvislostech?

VO2: V souvislosti s jakým tématem jsou cizinci v deníku Blesk zobrazováni?

Následně jsem si stanovila hypotézy, které vychází především z teoretické části práce, konkrétně z výsledků předchozích analýz zabývajících se obrazem cizinců v médiích.

H1: Cizinci jsou v deníku Blesk zobrazováni více v negativních než v pozitivních souvislostech.

H2: Cizinci jsou v deníku Blesk více zobrazováni ve spojitosti s kriminalitou než s ostatními tématy.

Operacionalizace hypotéz

H1

Za cizince je pro účely tohoto výzkumu považována fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, ale je občanem Ukrajiny, Vietnamu, Ruska nebo Polska a na území České republiky pobývá legálně, ale i nelegálně (viz kapitola Vymezení pojmu a pobytu cizince v České republice). Příkladem může být tedy jak pracovník zaměstnaný na území České republiky, stejně tak i cizinec který Českou republikou pouze projíždí (jedná se například o informování o nehodách apod.).

Negativní souvislosti jsou v tomto výzkumu chápány jako ty, při kterých jsou cizinci, buď jako jedinci či jako jednotlivé národnosti, kritizováni, pokud je užíváno předsudečných soudů či stereotypů.

Za pozitivní souvislosti je považováno, pokud jsou cizinci zobrazováni v situacích vzbuzujících sympatie, pokud je informováno o jejich úspěších v různých oblastech, či je čtenářům jakýmkoliv způsobem představována či přibližována kultura cizinců.

Zjišťování platnosti hypotézy bude probíhat tak, že se bude u každého článku podrobeného analýze zapisovat do záznamového archu, zda-li je cizinec/ jsou cizinci zobrazován/i v negativních, pozitivních či neutrálních souvislostech.

Hypotéza se potvrdí, pokud budou cizinci v deníku Blesk zobrazováni ve více než v 50 % článkách v negativních než v pozitivních souvislostech.

H2

Téma kriminalita je v tomto výzkumu chápáno jako jakékoliv porušení zákona (přestupky, trestné činy) ze strany pachatele, ale i informování médií o obětech těchto činů.

Je počítáno s tím, že vzhledem k povaze výzkumu, samotná analýza přinese další témata, která v rámci výzkumu budeme považovat za témata ostatní.

Zjišťování platnosti hypotézy bude probíhat tak, že se u každého článku podrobeného analýze bude zapisovat do záznamového archu souvislost či role, ve kterém byl cizinec/cizinci zobrazen. Pokud bude cizinec v rámci jednoho článku zobrazen ve více než v jedné roli, budou do záznamového archu započítány všechny tyto role a souvislosti, ve kterých je v daném článku vyobrazen.

Hypotéza se potvrdí, pokud budou cizinci v deníku Blesk zobrazováni ve více než 50 % článkách ve spojitosti s kriminalitou než ve spojitosti s ostatními tématy.

Ráda bych zde uvedla, že důležitým ukazatelem pro mne bude to, jakou formou o cizincích deník Blesk píše. Nezaměřuji se tak na pravdivost článku nebo na vypovídající hodnotu článku.

6 Použitá metoda a technika

Pro účely tohoto výzkumu je podle mého názoru nejvhodnější využití kvantitativní metody, kterou využijeme při zpracování statistických údajů, jež vyplynou z analýzy textu.

Jako techniku získávání dat tohoto výzkumu jsem si zvolila techniku obsahové analýzy. Obsahová analýza má podle Berelsena zajistit: „objektivní, systematický a kvantitativní popis manifestovaného obsahu komunikace“ (Berelsen, 1952, podle Jirák, Köpplová, 2009, s. 282). Fiske dodává: „[...] Pracuje tak, že identifikuje a spočítá vybrané jednotky v nějakém komunikačním systému[...]“ (Fiske, 1990, podle Jirák, Köpplová, 2009, s. 283).

Obsahová analýza nejen že má deskriptivní charakter, jelikož popisuje předkládaný obsah, ale jde jí také o

„odvozování souvislostí ze smyslových vjemů, jež při běžné konzumaci mediálních produktů čtenář, posluchač či divák nevnímá nebo si neuvědomuje, ale které [...] na něj přesto mohou působit. Obsahová analýza totiž dovoluje hledat souvislosti mezi aspekty mediálního obsahu, které jinak unikají běžné pozornosti“ (Jirák, Köpplová, 2009, s. 283). Mediální obraz je podle mého názoru právě ten aspekt, který uniká běžné pozornosti čtenářů a při čtení jednotlivých článků nemusí být na první pohled zřejmý. Díky této analýze, kdy bude zkoumáno větší množství článků, mohou vyplynout souvislosti a podobnosti v informování médií o cizincích, což je zároveň záměrem této práce.

Předností obsahové analýzy je také schopnost analyzovat i velice aktuální mediální produkty, tedy určitým způsobem podávat určitý obraz o trendech v mediální produkci (Jirák, Köpplová, 2009, s. 283).

Tyto stručné charakteristiky techniky obsahové analýzy objasňují její vhodnost pro účely výzkumu. Tato technika nám v dostačující míře pomůže obsáhnout trend zobrazování cizinců ve zvoleném deníku Blesk, z čehož můžeme usuzovat určitý vliv na jeho čtenáře, na jejich názory a postoje vůči cizincům.

7 Výzkumný soubor

Mým původním záměrem bylo podrobit analýze články zabývající se cizinci v České republice v roce 2010 z deníků Mladá Fronta DNES, Lidové Noviny, Právo a Blesk a následně porovnat rozdíly v tom, jak jednotlivá média pojímají tuto problematiku. Avšak po prvotním zkoumání, kdy jsem využívala veřejně přístupné elektronické databáze Anopress¹⁶, jsem si z důvodu rozsáhlého souboru článků (čítající 23 702 článků, po eliminaci nerelevantních článků čítající 555 příspěvků), který by přesahoval rozsah bakalářské práce, zvolila analýzu pouze jednoho periodika, a to deníku Blesk. Jsem si vědoma faktu, že analýza jednoho periodika může být určitým způsobem zjednodušující a zavádějící, o to více se tedy snažím jít do hloubky.

Deník Blesk jsem si zvolila proto, že je dlouhodobě nejčtenější deník v České republice¹⁷. V roce 2010 jeho čtenost (1 395 000 čtenářů), značně převyšovala čtenost ostatních deníků, kdy u druhého nejčtenějšího deníku MF Dnes byla pouze 847 000 čtenářů, či u třetího nejčtenějšího deníku, deníku Právo jen 419 000 čtenářů. Domnívám se tedy, že by mohl mít velký vliv na názory a postoje jeho čtenářů. Námětem na další zkoumání by tedy mohlo být podrobení tohoto tvrzení hlubší analýze, a následně jeho potvrzení či vyvrácení.

V tomto výzkumu nehodnotím úroveň článků, jejich kulturu, či dodržování etických zásad, pouze podle kritérií, která jsem si určila, zkoumám, jak o cizincích deník Blesk píše.

Základní soubor pro tento výzkum je tvořen veškerými články deníku Blesk, publikovanými od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010.

Vzorek, který bude podroben analýze, je tvořen veškerými články vycházející ze základního souboru, pojednávající o čtyřech vybraných skupinách cizinců, tedy o občanech Ukrajiny, Vietnamu, Ruska a Polska.

¹⁶ Anopress je „dodavatel profesionálního monitoringu médií a mediálních analýz. [...]Vytváří databázi monitoringu médií, s archívem od roku 1996, která obsahuje plné texty novinových a časopiseckých článků, doslovné přepisy televizních a rozhlasových relací a zprávy z internetových serverů“ (Anopress IT, nedatováno) –viz. Seznam použité literatury a zdrojů č. 24

¹⁷ Viz. Odhady čtenosti tisku - Media projekt <http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/index.php?akce=ctenost&tg=1>

Texty byly vybrány pomocí databáze Anopress. Celkem bylo na základě klíčových slov Ukrajinec; Ukrajinka; Ukrajinci; Ukrajinky; Ukrajinský; Ukrajinská; Ukrajinské v případě Ukrajinců, Vietnamec; Vietnamka; Vietnamci; Vietnamky; Vietnamský; Vietnamská; Vietnamské v případě Vietnamců, dále Rus; Ruska; Rusové; Rusky; Ruský; Ruská; Ruské v případě Rusů a Polák; Polka; Poláci; Polky; Polský; Polská; Polské v případě Poláků, vyhledáno 1731 článků, z čehož se 109 článků zmiňovalo o Ukrajincích, 72 článků o Vietnamcích, 983 článků o Rusech a 567 článků o Polácích. Z těchto článků byly dále vylimínovány ty, které se zabývaly událostmi mimo území České republiky (ve velké míře média hovořila například o nehodě polského prezidentského speciálu u ruského Smolensku), dále ty, které pojednávaly například o různých sportovních utkáních, kulturních záležitostech (například příjezd Alexandrovců do České republiky), politicích na zahraniční cestě (například ruský prezident Medvěděv a americký prezident Obama v Praze). Výsledkem byl konečný výzkumný vzorek čítající 101 článků, ze kterých 12 článků pojednávalo o Ukrajincích, 50 o Vietnamcích, 18 o Rusech a 21 o Polácích.

Záznamovou jednotkou byl v tomto výzkumu jeden článek.

8 Způsob zpracování dat

Při zpracování dat jsem využila techniku otevřeného kódování. Otevřené kódování je podle Bitricha (2007) „postup, kterým můžeme přistoupit k analýze materiálu, aniž bychom měli dopředu přesně stanovené, co v materiálu hledáme“. Jde tedy o to, že jednotlivé úseky (v našem případě články) jsou označovány tzv. kódy, tedy krátkými a výstižnými popisy až během procházení daného materiálu. Seznam kódů tedy vzniká až v průběhu kódování, není určen předem. Po určení těchto kódů následuje fáze hledání určitých společných znaků mezi těmi kategoriemi jevů, jež jsou těmito kódy označeny“(Bitrich, 2007).

Během výběru článků z databáze Anopress jsem si postupně zaznamenávala nejčastěji zmiňované souvislosti, ve kterých byli cizinci zobrazováni. Nejvíce se v článcích cizinci objevovali ve spojitosti s pácháním různé trestné činnosti (u jednotlivých skupin se druh této činnosti lišil), ale také jako její oběti; dále v souvislosti s nelegální prací a nelegálním pobytem, či v souvislosti s vykonáváním práce na území České republiky.

Z těchto předběžných kategorií jsem později vycházela při samotném kódování výzkumného vzorku. To probíhalo tak, že jsem si po přečtení článku zaznamenala roli nebo souvislost, ve které byl cizinec v tom určitém příspěvku vyobrazen, do záznamového archu. Postupně tedy vznikly tyto kategorie:

Pachatel trestné činnosti – touto kategorií jsem označila ty články, které se zmiňovaly o cizincích, jako o těch, kteří jakýmkoliv způsobem porušují zákony, tedy jak pachatele přestupků tak i pachatele trestných činů. Jednalo se zejména o případy krádeže, výtržnictví, násilného činu, vraždy, pašování zboží, výroby a prodeje drog (do této podkategorie jsem nezahrnula pěstování marihuany, ale určila jsem ji jako samostatnou podkategorii), dále také uplácení veřejného činitele, prodej nelegálního zboží, dopravní přestupky, poškozování cizí věci aj.

Oběť trestné činnosti – touto kategorií byly označeny ty články, které popisovaly cizince jako oběti trestné činnosti, zejména oběti násilného činu, vraždy, vydírání, přepadení či loupeže.

Oběť nehody – pokud byl cizinec v článku zmiňován jako oběť nehody, ať už dopravní nebo pracovní, označila jsem tyto články kategorií oběť nehody.

Nelegální pobyt a nelegální práce – pokud článek pojednával o cizincích, kteří v Česku pracují tzv. na černo či zde pobývají nelegálně, označila jsem je kategorií nelegální pobyt a nelegální práce. I přesto že se jedná o porušování zákonů, a tyto články by tedy měly být označeny kategorií pachatel trestného činu, pro lepší ilustraci témat, ve kterých jsou cizinci zobrazováni, je uvádím samostatně. Jedná se totiž o specifické trestné činnosti, které se týkají pouze cizinců.

Pracovník – články, ve kterých cizinci zastávali roli pracovníka, nejčastěji prodejce, barmana, dělníka či podnikatele v České republice, jsem označila pojmem pracovník.

Statistické údaje – pokud byli cizinci zmiňováni pouze v rámci informování o tom, kolik cizinců žije či pracuje v České republice, označila jsem článek kategorií statistické údaje.

Generalizace – v případě, že autor článku (či jiná osoba, která je v článku citována) ve svém příspěvku přisuzoval vlastnosti jedince celé skupině cizinců, dále pokud

přisuzoval cizincům určité role či vlastnosti, které však nijak nesouvisely s tématem článku, označila jsem tyto články kategorií generalizace, tedy určité zevšeobecnování.

Pro názornější použití této kategorie uvedu příklad článku, „Válka mezi doktory: jsme vyděrači, nebo chudáci?“ který vyšel dne 22. 12. 2010 v deníku Blesk, a celý pojednává o akci lékařů „Děkujeme odcházíme“. Pojem Ukrajinec je zmíněn pouze jednou, a to v rozhovoru s profesorem Vladimírem Staňkem, přednostou kardiologie IKEM Praze, kdy říká:

„Fandím doktorům velice a stojím při nich. A toto měli udělat už před lety, trochu se opozdili. Především ti mladí jsou na tom finančně strašně špatně. Nebo se vám zdá normální, že mají 100 korun hrubého za hodinu? To je na tom lépe kdejaký Ukrajinec. [...]“ (Anopress, 2010)

Na příkladu je patrné, že zmínka o Ukrajincích vůbec nesouvisí s tématem článku, je jim pouze přisuzován určitý atribut a to na základě předsudků, nikoliv na základě události, o které pojednává článek.

Představení kultury – pokud bylo v článku určitým způsobem pojednáváno o kultuře, náboženství, tradicích či zvycích cizinců, použila jsem pro tento typ článků kategorii představení kultury.

Jiné - pokud článek nebylo možné zařadit do určité specifické kategorie, označila jsem jej kategorií jiné.

Následující kategorie se ve výzkumném vzorku vyskytovaly pouze ojediněle, stejně tak je ale potřeba je specifikovat. Jedná se o kategorie:

Vztah majority k minoritě – když byli cizinci v článku zmiňováni v souvislosti s popisováním vztahů mezi českou většinou a jejich národnostní menšinou, použila jsem pro označení kategorii vztah majority k minoritě.

Investor – touto kategorií byly označeny články, ve kterých byli cizinci zobrazováni jako investoři (příkladem jsou Rusové v Karlových Varech).

Turista – články ve kterých byli cizinci zobrazováni v roli turistů, byly označeny kategorií turista.

Prosociální chování – pokud článek pojednával o cizincích jako o těch, kteří určitým způsobem pomáhají druhým (ať už materiálně, či fyzicky) byl označen kategorií prosociální chování

Čtenář Blesku – pokud článek pojednával o cizinci jako o čtenáři Blesku (například v souvislosti s výhrou soutěže) byl označen kategorií čtenář Blesku.

Kategorie pachatel trestné činnosti, oběť trestné činnosti, nelegální pobyt a nelegální práce jsem pro potřeby souhrnu témat u všech cizinců shrnula do kategorie kriminalita. U jednotlivých národností však zůstávají samostatnými kategoriemi.

Dále bylo nutné určit hodnotové zabarvení jednotlivých článků. Při jeho posuzování jsem se snažila postihnout spíše jeho celkové vyznění, to jak jsou cizinci v daném článku prezentováni.

A priori jsem si určila pouze kategorie pachatel trestné činnosti, nelegální pobyt a nelegální práce jako negativní. Další články byly hodnoceny jako negativní, pokud byli cizinci, buď jako jedinci či jako jednotlivé národnosti, kritizováni, pokud bylo užíváno předsudečných soudů či stereotypů, pokud byli zobrazováni ve spojitosti s porušováním zákonů a norem v České společnosti (viz operacionalizace hypotéz).

Za pozitivně zabarvené články byly považovány ty, ve kterých byli cizinci zobrazováni v situacích vzbuzujících sympatie, pokud bylo informováno o jejich úspěších v různých oblastech, či pokud čtenářům byla jakýmkoliv způsobem představována či přibližována kultura cizinců (viz operacionalizace hypotéz).

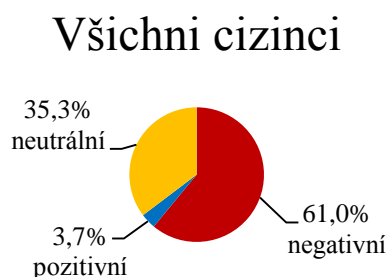
Za neutrálně zabarvené články byly považovány ty, které měly spíše informativní charakter, a neměly zřetelné hodnotové zabarvení.

Při samotném sběru dat jsem počítala frekvenci zvolených kódovacích jednotek, které jsem dále zaznamenávala do záznamových archů (viz příloha č. 2 - Záznamový arch pro obsahovou analýzu). Výsledky jsem dále podrobovala statistické analýze a znázornila jsem je v grafech a tabulkách (viz následující kapitola).

9 Výsledky výzkumu

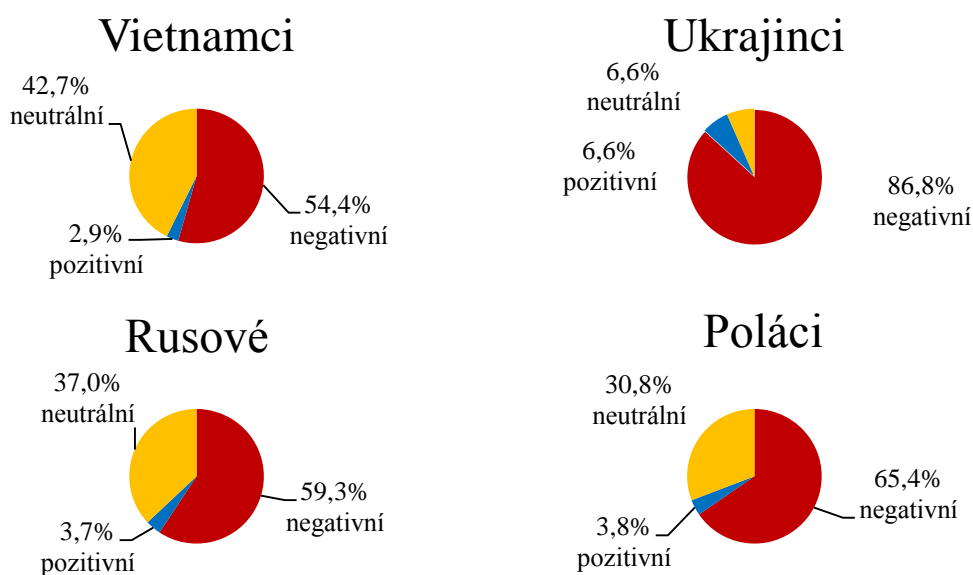
V následující kapitole uvádím výsledky analýzy článků pojednávajících o cizincích v deníku Blesk v roce 2010.

Graf č. 2 názorně ilustruje poměr hodnotového zbarvení v zobrazování čtyř zvolených národností – ukrajinské, vietnamské, ruské a polské - v deníku Blesk, tak jak o nich informoval v roce 2010.

Graf č. 2 Hodnotové zbarvení článků souhrnně o všech vybraných národnostech

Z grafu č. 2 vyplývá, že články týkající se zvolených národností měly nejvíce negativní (61%) a neutrální (35,3%) tón, kdežto pozitivní tón měly články pouze v 3,7%.

Graf č. 3 Hodnotové zbarvení článků o jednotlivých vybraných národnostech

Graf č. 3 znázorňuje, že nejvíce negativně zabarvených článků vzniklo o Ukrajincích (86,8%), dále o Polácích (65,4%), o Rusech (59,3%) a nejméně z těchto skupin o Vietnamcích (54,4%). I když pojem nejméně je v tomto případě relativní, jelikož počet článků takto zabarvených přesahuje 50%.

Nejvíce neutrálně zabarvených článků vzniklo o Vietnamcích (42,7 %), následně o Rusech (37%), dále o Polácích (30,8%) a nejméně jsou v neutrálním tónu zobrazováni Ukrajinci (6,6%).

Pozitivně zabarvených článků pojednávajících o cizincích v deníku Blesk bylo velmi málo, což dokazuje i počet pozitivně zabarvených článků o jednotlivých národnostech, kdy se o Ukrajincích v pozitivních souvislostech hovoří jen v 6,6%, o Polácích jen v 3,8%, o Rusech v 3,7% a o Vietnamcích v 2,9%.

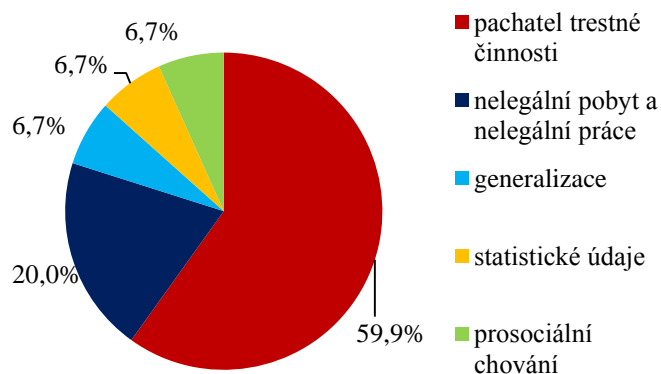
Ověřovala jsem hypotézu H1: Cizinci jsou v deníku Blesk zobrazováni více v negativních, než v pozitivních souvislostech, a výsledky výzkumu dokládají, že byla hypotéza potvrzena.

Dále se zaměřím na výsledky analýzy z pohledu témat, o kterých média v souvislosti s cizinci pojednávala. Nejprve se soustředím na jednotlivé národnosti a témata, ve kterých byli cizinci v deníku Blesk zobrazováni, a poté tyto poznatky shrnu do jednoho celku. Kategorie, které byly v rámci zobrazování cizinců dále děleny, pro lepší ilustraci uvádím v tabulkách.

Ukrajinci

Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že Ukrajinci byli zobrazováni nejčastěji jako pachatelé trestné činnosti (59,9%), a ve spojitosti s nelegálním pobytem a nelegální prací (20%).

Ukrajinci

Graf č. 4 Témata článků pojednávajících o Ukrajincích

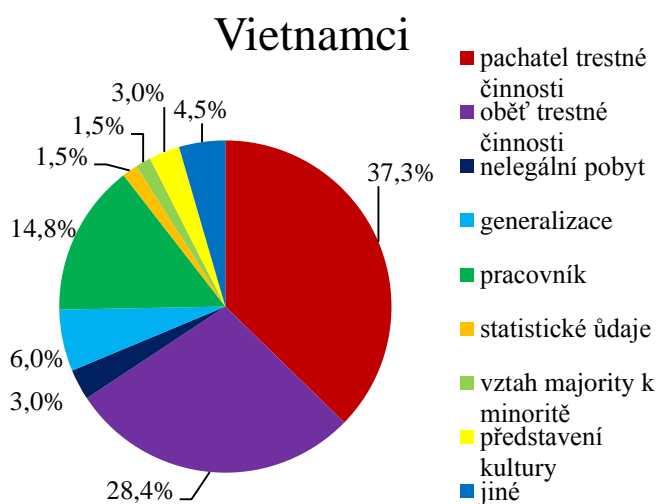
Pokud byli Ukrajinci zobrazováni jako pachatelé trestné činnosti, bylo to nejčastěji v souvislosti s pácháním násilného činu, krádeže či výtržnictví, viz tabulka č. 2.

Ukrajinci	
násilné činy	33,32%
krádeže	22,22%
výtržnictví	22,22%
vraždy	11,12%
pašování zboží	11,12%

Tabulka č. 2 Druhy páchané trestné činnosti - Ukrajinci

Vietnamci

Z grafu č. 5 vyplývá, že Vietnamci byli nejčastěji zobrazováni jako pachatelé trestné činnosti (37,3%), ve velké míře také jako oběti trestné činnosti (28,4%) přičemž se v takřka 21% z těchto případů jednalo o oběti trestné činnosti jiného Vietnamce/Vietnamky, a ve 14,8% člancích o nich bylo pojednáváno jako o pracovnících v České republice.

Graf č. 5 *Témata článků pojednávajících o Vietnamcích*

Jestliže byli Vietnamci zobrazeni jako pachatelé trestné činnosti, nejčastěji se to týkalo prodeje nelegálního zboží (alkoholu, léků a cigaret) (32%), dále výroby a prodeje drog (20%), pěstování marihuany (20%), ve 12% článků byli zobrazeni jako pachatelé násilného činu, viz tabulka č.3.

Vietnamci	
prodej nelegálního zboží	32%
výroba a prodej drog	20%
pěstování marihuany	20%
násilná činnost	12%
uplácení veřejného činitele	8%
falšování dokladů	4%
prodej zboží s nacistickými symboly	4%

Tabulka č. 3 *Druhy trestné činnosti páchané Vietnamci*

Pokud článek popisoval Vietnamce jako oběti trestné činnosti, jednalo se zejména o oběti vraždy (58%), a násilí (31,6%), viz tabulka č.4.

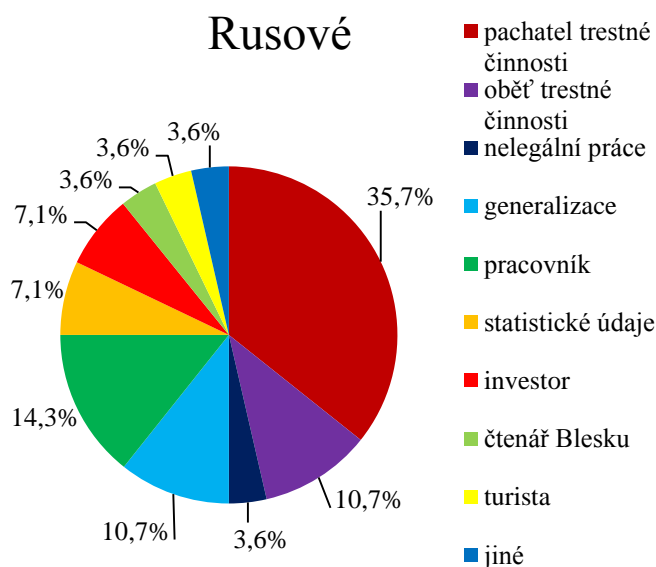
Vietnamci	
vraždy	58,0%
násilí	31,6%
vydírání	5,2%
loupeže	5,2%

Tabulka č. 4 Druhy trestné činnosti páchané na Vietnamcích

Rusové

Témata, ve kterých byli zobrazováni Rusové, znázorňuje graf č. 6. Nejvíce byli zobrazováni v souvislosti s pácháním trestné činnosti (35,7%), dále jako pracovníci v České republice, v 10,7 % byli Rusové vyobrazováni jako oběť trestné činnosti (nejčastěji jako oběť loupeže či násilného činu), stejně tak v 10,7% článek přisuzoval Rusům určité vlastnosti a role (generalizace).

Pokud byli Rusové vyobrazeni jako pachatelé trestné činnosti, jednalo se o zejména o majitele nelegálních staveb (30%), pachatele násilného činu (20%) a krádeže (20%), viz tabulka č.5.

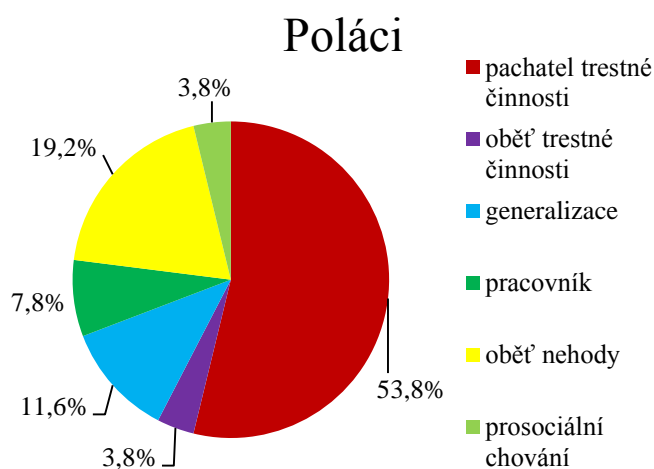
Graf č. 6 Témata článků pojednávajících o Rusech

Rusové	
majitel nelegální stavby	30%
násilná činnost	20%
vraždy	20%
krádeže	20%
vymáhání úplatků	10%

Tabulka č. 5 Druhy trestné činnosti páchané Rusy

Poláci

Graf č. 7 zobrazuje témata, ve kterých byli Poláci zobrazováni v deníku Blesk. V 53,8% převažovalo zobrazení jako pachatele trestné činnosti, v 19,2% jako oběť nehody (jednalo se zejména o nehody dopravní či pracovní), v 11,5% byly v článku Polákům přisuzovány určité vlastnosti a role (generalizace), a 7,8% článků pojednávalo o Polácích jako o pracovnících.

Graf č. 7 Témata článků pojednávajících o Polácích

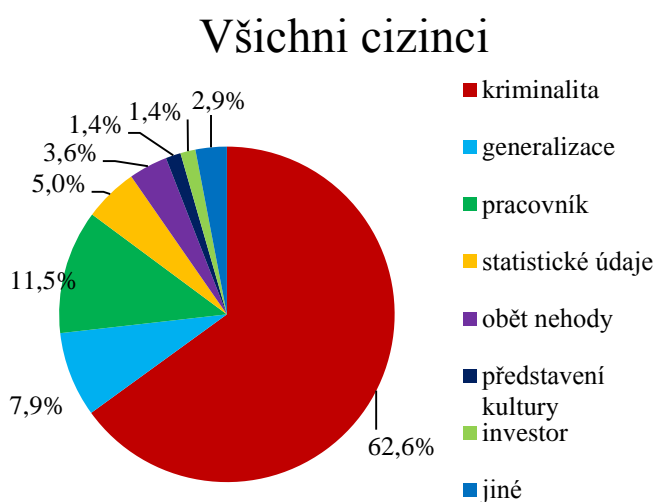
Jestliže byli Poláci vyobrazeni jako pachatelé trestné činnosti, jednalo se především o pašování zboží (alkohol, léky, drogy tabák) (42,9%), dále o pachatele dopravních přestupků (21,4%), a shodně ve 14,3% o pachatele krádeží a o poškozování cizí věci, viz tabulka č.6

Poláci	
pašování zboží	42,9%
dopravní přestupky	21,4%
krádeže	14,3%
poškození cizí věci	14,3%
obtěžování dívky	7,1%

Tabulka č. 6 Druhy trestné činnosti páchané Poláky

Souhrn témat článků u všech vybraných národností

V následujícím grafu jsou souhrnně znázorněna témata článků pojednávajících o všech čtyřech vybraných skupinách cizinců. Je patrné, že dominuje zobrazování cizinců ve spojitosti s kriminalitou (62,6%) (z čehož jasně vévodí zobrazování jako pachatele (66,7%) dále oběti (26,4%) a v 6,9% se jednalo o nelegální práci či nelegální pobyt), dále zobrazování cizinců jako pracovníků (11,5%), média také často přisuzovala vlastnosti a role cizincům (generalizace) (7,9%), v 5% článků byli cizinci zmiňováni pouze v rámci informování o statistických údajích, kdežto například představování kultury cizinců bylo v člancích zastoupeno pouze v 1,4%. (viz graf č.8)¹⁸

Graf č. 8 Témata článků u všech vybraných národností

¹⁸ V grafu jsou zahrnuty pouze kategorie, které dosahovaly alespoň 1%.

Ověřovala jsem hypotézu H2: Cizinci jsou v deníku Blesk více zobrazováni ve spojitosti s kriminalitou, než s ostatními tématy, a výsledky výzkumu dokládají, že byla hypotéza potvrzena.

10 Diskuse

V rámci výzkumu mediálního obrazu cizinců v České republice, který vytvářel deník Blesk v roce 2010, mne zajímalo, zda-li se naplní hypotézy o tom, že média zobrazují cizince zejména v negativních souvislostech, především v souvislosti s kriminalitou. Zjistila jsem, že u všech vybraných skupin cizinců téma kriminality nad ostatními tématy převažovalo ve více než v poloviční míře. Nejvíce byli cizinci zobrazováni jako pachatelé trestné činnosti, avšak jednotlivé činy se u daných skupin lišily. Ukrajinci byli spojováni především s páčáním násilné činnosti, Vietnamci s prodejem nelegálního zboží, Rusové jako majitelé nelegálních staveb a Poláci byli nejvíce spojováni s pašováním zboží. Celkově tedy u všech skupin dohromady kriminalita přesáhla ostatní témata v poměru 62,6% ku 37,4%. Co se týče hodnotového zabarvení článků, jednoznačně převyšuje negativní zobrazení cizinců, jelikož v 61% byl článek právě negativně zabarven, neutrální zabarvení článků bylo pouze v 35,3% a pozitivní zabarvení jen v 3,7%.

Pokud bychom měli srovnat výsledky této a předchozích analýz, došli bychom v mnohých aspektech ke stejným závěrům. Karhanová a Kaderka ve své analýze „Obraz cizinců v médiích“ shrnují, že se o cizincích informuje ve spojitosti s „událostmi majícími negativní charakter, kdy je „cizí původ aktérů tematizován zejména ve zprávách o kriminálních činech, dopravních nehodách a různých neštěstích“ (Kaderka, Karhanová, 2001, s. 6), což zcela odpovídá i výsledkům této analýzy. V analýze prováděné agenturou Newton Media bylo zkonstatováno, že ze zkoumaných článků převažuje neutrální tón (avšak ten mělo 47% článků a problematický tón mělo jen o 3% méně článků, tedy 44%, což není tak markantní rozdíl) kdežto v této analýze převažoval negativní tón, přesněji v 61% článků. Nejčastějšími tématy byly v této analýze kriminalita, popis cizince jako pracovníka v České republice či určitá generalizace (tedy zobecňování určitých vlastností či rolí cizinců na celou skupinu), kdežto v analýze Newton Media byla nejčastějším tématem nezaměstnanost cizinců, nelegální pobyt či

nelegální práce. Stejně tak jako v našem rozboru dat, tak i v analýze Cizinci v médiích převažovalo téma kriminality, a to v 57% článkách, což je srovnatelné s výsledkem tohoto výzkumu. Pokud bychom se zaměřili na ty oblasti, které média při prezentování cizinců opomíjejí, došli bychom ke stejným závěrům jako v předchozích výzkumech. V menší míře je totiž zobrazován běžný život cizinců, jejich integrace do společnosti, ekonomická prospěšnost apod.

Při hodnocení výsledků této práce je však nutné vzít v potaz faktory, které je mohly v menší či větší míře ovlivnit. Výsledky bezesporu ovlivnil výběr výzkumného souboru. Výběr deníku Blesk určitým způsobem determinuje výsledky analýzy, jelikož jako bulvární deník prahne po senzačních zprávách, které jsou často právě negativní, spojené s kriminalitou. Volba událostí, které se stanou zprávou, se v deníku Blesk a v ostatních denících mohou lišit. Domnívám se tedy, že pokud bych si zvolila jiný deník, než je deník Blesk, výsledky by mohly být odlišné. Mám ale za to, že by tato odlišnost spočívala pouze ve frekvenci shodných témat jako v tomto výzkumu, nikoliv v úplné odlišnosti témat jako takových. Při tomto tvrzení se opírám o poznatky, které jsem nabyla v rámci původního záměru analyzovat více periodik než je deník Blesk, kdy se články, které jsem procházela, také většinou zabývaly kriminalitou cizinců, čímž cizince také zobrazovaly v negativních souvislostech. Avšak tuto analýzu by bylo vhodné skutečně provést.

Dalším faktorem, který ovlivnil výsledky této analýzy, je také vymezené období, tedy rok 2010. V každém určitém období se odehrávají události, které mají následně vliv na mediální produkci. Je tedy zřejmé, že i toto období mělo vliv na to, v jakých souvislostech se o cizincích v médiích pojednávalo.

Dalším faktorem ovlivňující výsledky analýzy, byl také výběr metody, kterou jsem analýzu prováděla. Jak je zmíněno výše, obsahová analýza dokáže objektivně, systematicky a kvantitativně popsat manifestovaný obsah komunikace (Berelson, 1952, podle Jiráka, Köpplová, 2009, s. 282), avšak jistá míra subjektivity se v použití této metody také objevuje. Tato subjektivita se „projevuje mimo jiné tím, že výzkumník si volí vzorek, který zkoumá, rozhoduje o proměnných, jejichž výskyt bude sledovat, a od počátku počítá s interpretací výsledků vzhledem k předem stanovené hypotéze“ (Jiráka, Köpplová, 2009, s. 284 -285). V našem případě se také jedná o určitou subjektivitu při posuzování toho, jak je článek hodnotově zabarven, tedy jestli je cizinec zobrazován

v negativních, pozitivních či neutrálních souvislostech. I přesto, že jsem se snažila o zachování maximální možné míry objektivity při tomto posuzování, je možné, že by jiná osoba posuzovala toto zbarvení jinak.

Tento výzkum tak představuje jakousi sondu do problematiky zobrazování cizinců v médiích. Určitě by tedy bylo vhodné analyzovat větší výzkumný vzorek - mohlo by se jednat například o komparaci mediálního obrazu cizinců ze „západních“ a „východních“ zemí, či sledovat vývoj mediálního obrazu v rámci delšího časového období, co ovlivňovalo tento mediální obraz, či zahrnout do analýzy více periodik.

Zajímavé by podle mého názoru bylo zkoumání skutečného vlivu předkládaných mediálních produktů na příjemce těchto zpráv. Nakolik se lidé nechají ovlivnit zprávami, které podává nejen deník Blesk, ale i ostatní média.

11 Závěr

V této práci jsme se nejprve zabývali problematikou migrace a cizinctví v České republice. Dále jsme se zmínili, že média, ať už záměrně či nezáměrně, ovlivňují každého z nás, jelikož mají vliv na naše představy, názory, postoje, hodnoty či dokonce na naše chování. Také jsme si vysvětlili, jakým způsobem média vybírají události, které se mají posléze stát zprávou. Podotkli jsme, že zprávy pojednávající o cizincích jsou často nositeli několika zpravodajských hodnot (ve velké míře je to negativita, dále jasnost, jednoznačnost, intenzivnost, výjimečnost apod.), a že čím více těchto faktorů událost splňuje, tím spíše má šanci stát se zprávou. Dále jsme si uvedli doporučení jak informovat o příslušnicích menšin a na základě analýzy článků jsme se mohli přesvědčit, že novináři tato doporučení buď neznají a nebo se jimi neřídí. Jednalo se zejména o využívání určitých zpodobnění (které mohou vyvolávat zdání stereotypního zobrazení); dále o zobrazování jednotlivců jako členů skupiny, u které jsou očekávány určité vlastnosti; určité zevšeobecnování, kdy se převádí chyby jednotlivců na celou skupinu a zobrazování cizinců pouze v úzkém spektru toho, co dělají, tedy jen v souvislosti s několika málo tématy. S těmito doporučeními souvisí také užívání stereotypů v médiích. Média totiž mohou velkou měrou utvářet či posilovat stereotypy vůči cizincům ve společnosti, čímž může následně dojít až k určité nevráživosti jedné skupiny k druhé.

K provedení výzkumu jsem využila metodu kvantitativní obsahové analýzy. Analyzovala jsem články z deníku Blesk, pojednávající o čtyřech vybraných národnostech (jednalo se o občany Ukrajiny, Vietnamu, Ruska a Polska) v roce 2010.

Výsledky této analýzy jsou podle mého názoru alarmující. Dokládají, jak se o těchto vybraných národnostech hovoří v nejčtenějším českém deníku. Domnívám se, že zobrazování těchto skupin cizinců téměř výlučně v negativních souvislostech a v souvislosti s pouze několika tématy (kriminalita, generalizace, či pracovník) neodpovídá realitě. Pouze minimum článků se zaměřovalo na každodenní život cizinců, na to jak žijí, jak tráví volný čas, na jejich zvyky, tradice, kulturu či na problémy, se kterými se musí v České republice potýkat. Úkolem sociálního pracovníka by v tomto případě měla být snaha o objektivnější zobrazování skutečnosti. Avšak, v žádném z analyzovaných článků nebyl sociální pracovník uveden ani jako autor článku, ani jako komentátor

události o které článek pojednával. Uvědomuji si, že Blesk jako bulvární deník nemusí patřit mezi deníky, do kterých sociální pracovníci přispívají svými tématy či komentáři (čímž se snaží o ovlivňování mediální produkce), a možná i z toho důvodu se v žádném z článků sociální pracovník jako autor či komentátor neobjevil, avšak je nutné vzít v potaz, že je Blesk dlouhodobě nejčtenější český deník, a mohl by tedy mít velký vliv na mínění veřejnosti vůči cizincům. Myslím si, že by bylo vhodné se nad tímto faktem zamyslet a pokusit se obraz cizinců produkovaný tímto typem deníků také ovlivnit.

I přesto, že jsem si vědoma faktu, že hlavním úkolem sociálního pracovníka pracujícího s cizinci není vytváření mediálního obrazu této skupiny, ale poskytování psychosociální a právní pomoci, tak bych ráda, na základě provedené analýzy (z které vyplynulo, že jsou cizinci zobrazováni nejčastěji v negativních souvislostech a v kontextu jen určitých témat), zdůraznila jeho roli při ovlivňování mediální produkce věnující se cizinecké problematice. Je velmi důležité, aby sociální pracovník reagoval na to, jak média o cizincích píše, aby médiím podával aktuální informace a navrhoval témata k článkům, aby odborně komentoval události spojené s cizinci. Dále aby s médii spolupracoval a využíval je pro účely své práce tak, aby obraz, který je médii vytvářen, hodnověrně reflektoval realitu, a aby byli cizinci zobrazováni ve všech aspektech jejich života v české společnosti, ne pouze v souvislosti s několika málo tématy.

V této práci nehodnotím práci médií, pouze navrhuji jak by měl sociální pracovník ovlivňovat mediální obraz cizinců v České republice a jak využívat média ke své práci. Cílem této práce bylo pouze zjistit jaký je mediální obraz cizinců v České republice a výsledky analýzy aplikovat na práci sociálního pracovníka. Na základě výše prezentovaných výsledků se domnívám, že cíle bylo dosaženo.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Bibliografické zdroje

1. Baršová, A., Barša, P. (2005). *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
2. Burton, G., Jiráček, J. (2001). *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal.
3. Defleur, M. L. (1996). *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum.
4. Dijk, Teun A. van. (1986). *Communicating Racism*. Newbury park, California: Sage publication
5. Drbohlav, D. (ed.). (2009). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum.
6. Hofírek, O., Nekorjak, M. (2009). Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu. In Rákoczyová, M., Trbola R. (Eds.), *Sociální integrace přistěhovalců v České republice* (s. 161 – 197). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
7. Jiráček, J., Köpplová, B. (2003). *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál
8. Jiráček, J., Köpplová, B. (2009). *Masová média*. Praha: Portál.
9. Kunczik, M. (1995). *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum.
10. Leontiyeva, Y., Nečasová, M. (2009). Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu. In Rákoczyová, M., Trbola, R. (Eds.), *Sociální integrace přistěhovalců v české republice* (s. 117- 157). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
11. Linhart, J. (1996). *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž* (s. 749-1627). Praha: Karolinum.
12. Mcquail, D. (1999). *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
13. Mičienka, M. a kol. (2007). *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál.
14. Scheinost, M. (2010). *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
15. Skopal, J. (2010). *Hospodářská krize jako faktor ovlivňující integraci cizinců v České republice* (diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita.

16. Šveřepa, M.(2005). Sociální práce a média. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 4, s. 111-119
17. Trousil, M. (2007). Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 103 – 114.
18. Tříška, M. (2007). *Komunikační strategie tří bulvárních deníků (Blesk, Šíp, Aha!): smrt Karla Svobody* (bakalářská práce). Brno: Masarykova Univerzita
19. Uherek, Z. (2003). Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*. roč. 39, č. 2, s. 193–216.
20. Uherek, Z., Horáková, M., Pojarová, T., Korecká, Z. (2008). Imigrace do České republiky a rodiny cizinců. In: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice* (s. 85-117). Praha: Etnologický ústav AV ČR
21. Urban, L., Dubský, J., Murdza, K. (2011). *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada
22. *Zákon o pobytu cizinců*. Zákon č. 326/1999 Sb. v účinném znění ke dni 2.7.2012.
23. Zilynskyj, B., Kočík, R. (2001), Ukrajinci v České republice. In Šišková, T. (Ed.), *Menšiny a migranti v České republice* (81-88). Praha: Portál.

Internetové zdroje

24. Anopress IT (nedatováno): O nás [on-line]. Dostupné dne 18.7.2012 z <http://www.anopress.cz/Web/PagesFree/About.aspx>
25. Anopress (2010): Válka mezi doktory: Jsme vyděrači, nebo chudáci? [on-line]. Dostupné dne 8.6.2012 z http://www.anopress.cz.ezproxy.vkol.cz/Web/PagesAuth/My_Search.aspx?f=2
26. Autor neuveden (nedatováno): Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj [on- line.]. Dostupné 11.7.2012 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2604/koncepce.pdf>
27. Autor neuveden (2002): Ukrajinci v České republice [on-line]. Dostupné 13.7.2012 z <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/02/06.pdf>
28. Autor neuveden (2011): Blesk [on-line]. Dostupné dne 18.7.2012 z <http://www.unievydavatelu.cz/default.aspx?section=28&server=1&catalog=2&catitem=628>

29. Autor neuveden (2012): Etický kodex novináře: lidé mají právo na pravdivé informace – 7.kapitola [on-line]. Dostupné dne 10.7.2012 z <http://medialnicentrum.cz/?p=510>
30. Autor neuveden (nedatováno): Role bulváru ve společnosti a jeho limity [on-line]. Dostupné dne 18.7.2012 z http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CFAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhasl.slamow.com%2Findex2.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_view%26gid%3D101%26Itemid%3D94&ei=WAsJUIn6Asfb4QTr7NHfCg&usg=AFQjCNFrk-U1PO5yWkYXTctS3ssW1k_12w
31. Bitrich, T. (2007): Metody sociologického výzkumu[on-line]. Dostupné dne 21.7.2012 z <http://www.proequality.cz/res/data/002/000242.pdf>
32. Cizinci.cz (2005): Obraz cizinců v médiích I. [on-line]. Dostupné dne 15. 5. 2012 z <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=121>
33. Český statistický úřad (nedatováno): Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31.12.2007 [on-line]. Dostupné dne 25. 6. 2012 z [http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/DE004674BE/\\$File/c01a01.pdf](http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/DE004674BE/$File/c01a01.pdf)
34. Český statistický úřad (nedatováno): Cizinci podle věku [on-line]. Dostupné 27.7.2011 z [http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/0A002949BF/\\$File/112605a03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/0A002949BF/$File/112605a03.pdf)
35. Český statistický úřad (nedatováno): Trvale a dlouhodobě usazení cizinci v ČR; 1985 - 2009 (31.12.) [on-line]. Dostupné 24.6.2011 z [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B9003347F1/\\$File/c01r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B9003347F1/$File/c01r01.pdf)
36. Drbohlav, D. (2003): Současná migrace Ukrajinců a Rusů do Česka – Podobnosti a rozdílnosti [on-line]. Dostupné 13.7.2012 z <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957577>
37. Kaderka, P., Karhanová, K. (2002): Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2002 [on-line]. Dostupné dne 15. 5. 2012 z http://www.cizinci.cz/files/clanky/122/Obraz_cizincu_v_mediich_Zprava_o_projektu_za_rok_2002.pdf
38. Kaderka, P., Karhanová, K.(2001): Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2001 [on-line]. Dostupné dne 15. 5. 2012 z http://www.cizinci.cz/files/clanky/121/Obraz_cizincu_v_mediich.pdf
39. Kadlecová, M., Mihalová, K., Polanská, J., Pospíchalová, A., Redlová, P. (2009): Média a migranti [on-line]. Dostupné dne 5.7.2012 z <http://www.clovekvtsni.cz/download/pdf/212.pdf>
40. Kocourek, J. (2005): Vietnamci v ČR. [online]. Dostupné 13.7.2012 z <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=199&lst=108>

41. Leontiyeva, Y. (2005): Ukrajinci v ČR [on-line]. Dostupné 13. 7. 2012 z <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=200&lst=111>
42. Migration4media (2008): O nás Informační a mediální Program migrace [on-line]. Dostupné dne 20.7.2012 z <http://migration4media.net/o-nas/>
43. Syndikát novinářů České republiky (2008): Etický kodex novináře [on-line]. Dostupné dne 10.7.2012 z <http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>
44. Syndikát novinářů České republiky (2008): Syndikát novinářů [on-line]. Dostupné 13.7.2012 z <http://syndikat-novinaru.cz/>
45. Šuláková, I. (2010): Maxwell Mccombs - Agenda setting: nastolování agendy, masová média a veřejné mínění. [online]. Dostupné 8.7.2012 z
46. Tošnerová, B. (2010): Mediální obraz cizinců v českém tisku za roky 2008 a 2009 [on-line]. Dostupné dne 15. 5. 2012 z <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2225285>
47. Tungová, L. (2009): Vietnamský tisk v ČR. [online]. Dostupné 13.7.2012 z <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2148497>
48. Unie vydavatelů (nedatováno): Odhady čtenosti tisku - Media projekt [on-line]. Dostupné dne 18.7.2012 z <http://www.rocenkaunievydavatelu.cz/2011/index.php?akce=ctenost&tg=1>

Seznam tabulek a grafů:

Tabulky:

Tabulka č.1 – Vývoj počtu cizinců na území České republiky podle typu pobytu od roku 1989

Tabulka č.2 – Druhy trestné činnosti páchané Ukrajinci

Tabulka č.3 - Druhy trestné činnosti páchané Vietnamci

Tabulka č.4 - Druhy trestné činnosti páchané na Vietnamcích

Tabulka č.5 - Druhy trestné činnosti páchané Rusy

Tabulka č.6 - Druhy trestné činnosti páchané Poláky

Grafy:

Graf č.1 - Vývoj počtu cizinců na území České republiky podle typu pobytu od roku 1989

Graf č.2 – Hodnotové zbarvení článků souhrnně ve všech vybraných národnostech

Graf č.3 – Hodnotové zbarvení článků v jednotlivých vybraných národnostech

Graf č.4 – Témata článků pojednávajících o Ukrajincích

Graf č.5 - Témata článků pojednávajících o Vietnamcích

Graf č.6 - Témata článků pojednávajících o Rusech

Graf č.7 - Témata článků pojednávajících o Polácích

Graf č.8 – Témata článků o všech vybraných národnostech

Příloha č. 1

Etický kodex novináře

Deklarace ministrů států zúčastněných na 4. Evropské konferenci o politice hromadných sdělovacích prostředků konané v Praze v prosinci 1994 uznala v bodě 11 c, že "novináři mají právo přijímat své vlastní samoregulační normy např. ve formě etického kodexu."

V rezoluci č. 2 této konference se říká, že kodexy chování mají být "dobrovolně přijaty a dobrovolně uplatňovány" a že "výkon novinářského povolání je založen zejména na základním právu na svobodu projevu, zaručenou článkem č. 10 Evropské konvence o lidských právech."

Kodexy chování novinářů, které byly přijaty v řadě evropských demokratických zemí se snaží různým způsobem sladit práva a svobody novinářů s právy a svobodami občanů tak, aby se nedostávaly do konfliktu, a stanovit odpovědnost novinářů za jejich činnost.

Syndikát novinářů České republiky na základě studia mezinárodních i národních dokumentů vypracoval Etický kodex novináře, který je závazný pro jeho členy a k jehož dobrovolnému dodržování vyzval všechny české a moravské novináře bez ohledu na jejich členství v syndikátu.

1. Právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace.

Občané demokratického státu bez rozdílu svého společenského postavení mají nezadatelné právo na informace, jak jim je zajišťuje čl.17 Listiny práva svobod, jež je součástí Ústavy České republiky. Novináři toto občanské právo realizují svou činností. Nezbytně proto přejímají plnou odpovědnost za to, že informace, které předávají veřejnosti, jsou včasné, úplné, pravdivé a nezkreslené. Občan má právo na objektivní obraz skutečnosti. Novinář je proto povinen:

- a) zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám, nebo v opačném případě je doprovázet nezbytnými výhradami,
- b) respektovat pravdu bez ohledu na důsledky, které to pro něj může mít, vyhledávat informace, které slouží všeobecnému zájmu, i přes překážky,
- c) dbát na rozlišování faktů od osobních názorů,

- d) hájit svobodu tisku i svobodu jiných medií,
- e) neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti,
- f) nepřipustit, aby domněnka byla vydávána za ověřený fakt a zprávy byly deformovány zamlčením důležitých dat,
- g) odmítat jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace,
- h) odmítat jakékoli zásahy státních orgánů, jež by mohly ovlivnit pravdivost sdělení,
- i) přijímat pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionální důstojností,
- j) nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu nebo využívat k tomu dobré víry kohokoliv. Nepoctivost prostředků je při tom třeba posuzovat v souvislosti s veřejným zájmem na publikování příslušné informace.

2. Požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice

Povahou novinářské profese je odpovědnost k veřejnosti. Proto je základním předpokladem pro tuto činnost vysoká profesionalita. Z tohoto hlediska je novinář povinen:

- a) nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály,
- b) vyloučit všechny činnosti, které by jej mohly kompromitovat nebo vést ke konfliktu zájmů,
- c) nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody, které by měly souvislost s jeho novinářskou činností, zvláště pak z důvodů zveřejnění nebo zatajení nějaké informace,
- d) nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka a nepřijímat žádnou odměnu přímou nebo nepřímou od zájemců o reklamu, odmítnout podílet se na publikování skryté reklamy,
- e) nepodepisovat svým jménem obchodní ani finanční reklamy,

- f) nepřijímat peníze ve veřejné službě nebo v soukromém podniku tam, kde jeho postavení novináře a jeho vliv by mohly být zneužity,
- g) nezneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů,
- h) nezneužívat možných výhod, plynoucích z členství v Syndikátu novinářů, k uspokojování soukromých potřeb.

3. Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu medií

Z tohoto hlediska je novinář povinen řídit se těmito požadavky:

- a) nic neomlouvá nepřesnost nebo neprověření informace, každá uveřejněná informace, která se ukáže jako nepřesná, musí být neprodleně opravena,
- b) jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže,
- c) respektovat soukromí osob, zejména dětí a osob, které nejsou schopny pochopit následky svých výpovědí,
- d) dodržovat přísně zásadu presumpce nevinny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení,
- e) považovat pomluvu, neprokázané obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži za nejzávažnější profesionální chyby,
- f) kromě nesporných důvodů veřejného zájmu nesmí novinář svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně,
- g) novinář nesmí využívat ve svůj prospěch informace získané při výkonu svého povolání dříve, než budou tyto informace zveřejněny,
- h) nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace,
- i) při reprodukci jakéhokoli textu musí být uveden jeho autor formou adekvátní k rozsahu přetištěného materiálu,
- j) plagiát se zásadně zakazuje.

Etický kodex novináře přijala jako otevřený dokument valná hromada Syndikátu novinářů ČR dne 18. 6. 1998 a na návrh Komise pro etiku při Syndikátu novinářů jej aktualizovala správní rada dne 25. 11. 1999.

Příloha č. 2

Záznamový arch pro obsahovou analýzu

Záznamový arch pro obsahovou analýzu		
Název článku: Policisté sebrali konopí i tři Vietnamce	Zdroj: Blesk	Číslo: 260
Datum: 9.11.2010		
Kategorie:		
Kriminalita		
* pachatel		X
* oběť		
* nelegální pobyt a nelegální práce		
Pracovník		
Generalizace		
Statistické údaje		
Oběť nehody		
Představení kultury		
Prosociální chování		
Vztah majority k minoritě		
Čtenář Blesku		
Investor		
Turista		
Jiné		
Negativní		X
Pozitivní		
Neutrální		